

Katarzyna Jasińska-Zdun

LINGUA
LATINA

SKRYPT DLA STUDENTÓW

SPIS TREŚCI

48. ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO W CZASACH PRZESZŁYCH <i>PASSIVI</i>	243
49. PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI (PFA). CONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA (CPA)	246
49.1 PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI (PFA)	246
49.1.1 PARADYGMAT ODMIANY PFA	247
49.2 CONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA (CPA)	248
50. VERBA DEPONENTIA I SEMIDEPONENTIA	251
50.1 VERBA DEPONENTIA	251
50.1.1 NAJPOPULARNIEJSZE <i>VERBA DEPONENTIA</i>	252
50.2 VERBA SEMIDEPONENTIA	252
50.2.1 NAJPOPULARNIEJSZE <i>VERBA SEMIDEPONENTIA</i>	253
51. INFINITIVUS FUTURI ACTIVI I PASSIVI. ACI W FUTURUM ACTIVI I PASSIVI	258
51.1 INFINITIVUS FUTURI ACTIVI	258
51.1.1 SPOSÓB TWORZENIA <i>INFINITIVU FUTURI ACTIVI</i>	258
51.2 ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO FUTURI ACTIVI	259
51.3 INFINITIVUS FUTURI PASSIVI	261
51.4 ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO FUTURI PASSIVI	261
52. ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO – POWTÓRZENIE	263
52.1 ZESTAWIENIE FORM INFINITIVÓW	264
52.2 ĆWICZENIA NA ACI	265
53. ĆWICZENIA ZE SŁOWNICTWA	273
54. ABLATIVUS ABSOLUTUS	276
54.1 ABLATIVUS ABSOLUTUS BEZ PARTICIPIUM	277
55. CO POWINIENIEŚ UMIEĆ 7	284
55.1 ZAKRES MATERIAŁU	284
55.2 SPRAWDZIAN 7	285
56. FUNKCJE PRZYPADKA <i>GENETIVUS</i> I <i>ACCUSATIVUS</i>	286
57. GERUNDIUM I GERUNDIVUM (PFP)	289
57.1 GERUNDIUM	289
57.2 GERUNDIVUM	290
57.3 ZAMIANY GERUNDIUM ↔ GERUNDIVUM	291
58. CONIUGATIO PERIPHRASTICA PASSIVA (CPP)	299
59. ĆWICZENIA ZE SŁOWNICTWA	303
60. LICZEBNIKI I DATOWANIE	306

60.1 LICZEBNIKI GŁÓWNE I PORZĄDKOWE	306
60.2 ABLATIVUS TEMPORIS	307
61. NOMINATIVUS CUM INFINITIVO. VERBA IMPERSONALIA	310
61.1 NOMINATIVUS CUM INFINITIVO	310
61.2 VERBA IMPERSONALIA	323
62. FUNKCJE PRZYPADKA <i>NOMINATIVUS, DATIVUS, ABLATIVUS</i>	325
63. CO POWINIENIEŚ UMIEĆ 8.....	328
63.1 ZAKRES MATERIAŁU	328
63.2 SPRAWDZIAN 8.....	329

48. ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO W CZASACH PRZESZŁYCH *PASSIVI*

Wszystkie czasy przeszłe tworzą ten sam **infinitivus passivi**.

Jest to **INFINITIVUS PERFECTI PASSIVI**. Tworzy się go **na temacie supini**.

Jak uzyskać temat supini?

Należy od czwartej formy podstawowej czasownika (*supinum*) odciąć końcówkę -um.

Formy infinitiwu perfecti passivi są dwuczłonowe. Składają się z:

1. participium perfecti passivi w Accusatiwie singularis lub pluralis
2. czasownika *esse* w *infinitivie praesentis*

czasownik	<i>supinum</i>	temat	ppp w Nom.	ppp w Acc.	inf. perf. act
lego <i>czytam</i>	lectum	lect-	SG: lectus/lecta/lectum PL: lecti/lectae/lecta	SG: lectum/lectam/lectum PL: lectos/lectas/lecta	lectum/lectam/lectum lectos/lectas/lecta ESSE

Wszystkie czasowniki tworzą **infinitivus perfecti passivi** w ten sam sposób – zarówno regularne jak i nieregularne.

Infinitivus perfecti passivi służy wyłącznie do tworzenia konstrukcji.

Infinitivus perfecti passivi tłumaczymy w konstrukcji jak *indicativus* czasu przeszłego w stronie biernej: *że został zrobiony / że był robiony; że został przeczytany / że był czytany* itp.

Nie ma on przypisanego aspektu.

INFINITIVUS PERFECTI PASSIVI:

I: laudatum *m* / laudatam *f* / laudatum *n* // laudatos *m* / laudatas *f* / laudata *n* esse

II: monitum *m* / monitam *f* / monitum *n* // monitos *m* / monitas *f* / monita *n* esse

III: lectum *m* / lectam *f* / lectum *n* // lectos *m* / lectas *f* / lecta *n* esse

IV: auditum *m* / auditam *f* / auditum *n* // auditos *m* / auditas *f* / audita *n* esse

NIEREGULARNE *FERO, FERRE*:

latum *m* / latam *f* / latum *n* // latos *m* / latas *f* / lata *n* esse

UWAGA

Infinitivus perfecti passivi rozróżnia **rodzaje** *mfn* i **liczby** *sg., pl.* *Participium perfecti passivi* uzgadnia się (związek zgody) z *Accusativem* konstrukcji.

 1. Od poniższych czasowników utwórz infinitivus perfecti passivi we wszystkich rodzajach *mfn* i w obu liczbach *sg., pl.*

	czasownik	infinitivus perfecti passivi
a	lego 3	
b	specto 1	
c	video 2	
d	punio 4	
e	fero,ferre	
f	capio 3	
g	moveo 2	

 2. Uzależnij zdania od czasowników w nawiasie, tworząc konstrukcje AcI. Przetłumacz utworzone konstrukcje.

a. Romae numquam victi a victoribus crudeliter tractabantur. (historici tradiderunt) _____

b. Dumnorix¹ Haedus ab equitibus Romanis occisus est. (Caesar iussit) _____

c. Alexander², Philippi³ filius, ab Aristotele⁴, clarissimo philosopho illius temporis, litteris diligentissime instituebatur. (scimus) _____

d. Urbs a hostibus capta erat, virgines rapiebantur, templa atque domus spoliabantur, caedes et incendia facta sunt. (Omnes videbant) _____

e. Hostes a Caesare superati erant et ab eis legati Romam missi sunt. (ferunt) _____

¹ Dumnorix,rigis *m* – Dumnoryks.

² Alexander,dri *m* – Aleksander.

³ Philippus,i *m* – Filip.

⁴ Aristoteles,is *m* – Arystoteles.

f. In obsidione omnes urbis introitus multis arboribus caesis clausi erant. (vidimus) _____

g. Temporibus Neronis Roma flammis omnino fere deleta est. (constat) _____

3. Przetłumacz tekst *De Socrate*.

Socraten⁵ philosophum saepe in foro et in viis cum civibus disputavisse constat. Eum ab oraculo Apollinis⁶ sapientissimum iudicatum esse scimus. Ante Socratem philosophi imprimis originem mundi et cuncta caelestia explicabant. Thales⁷ - aquam, Anaximenes⁸ - aërem, Heraclitus⁹ - ignem initium omnium rerum fuisse putabat. Socrates autem primus de hominum vita moribusque bonis et malis disputavit. Bonos – beatos, improbos – stultos ab eo appellatos esse legimus. Docebat enim Socrates scientiam virtutem esse.

4. Przetłumacz tekst *De libris Sybillinis*¹⁰.

In antiquis annalibus hanc memoriam librorum Sibyllinorum traditam esse scimus: Femina incognita ad Tarquinius Superbum¹¹ regem adiit novem libros ferens, quos esse dicebat divina oracula, dixitque ea se velle vendere. Tarquinius pretium quaesivit. Feminam immensum poposcisse et a rege derisam esse dicunt. Tum anus tres libros ex novem incendit et reliquos sex eodem pretio regi vendere volebat. Sed Tarquinius id multo magis derisisse et dixisse feminam omnino desipere dicunt. Tum statim tres alios libros a femina incensos esse tradunt et tres reliquos eodem pretio ab illa regi propositos esse. Tarquinius eam constantiam miratum attentiolem animo factum esse ferunt. Denique libros tres reliquos emit non minore pretio, quam quod erat pretium pro omnibus. Sed eam feminam tum a Tarquinio digressam, postea nullo loco visam esse constat. Libros tres in sacrum conditos et *Sybillinos libros* appellatos esse scimus. Ad eos, quasi ad oraculum, quindecimviri adeunt, a quibus dei immortales publice consuluntur.

⁵ Socrates, is m – Sokrates.

⁶ Apollo, inis m – Apollo.

⁷ Thales, is m – Tales.

⁸ Anaximenes, is m – Anaksymenes.

⁹ Heraclitus, i m – Heraklit.

¹⁰ Sybillinus 3 – sybilliński.

¹¹ Tarquinius, i m Superbus – Tarkwiniusz Pyszny.

49. PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI (PFA). CONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA (CPA)

49.1 PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI (PFA)

PARTICIPIUM = IMIESŁÓW (przymiotnik lub przysłówek odsłowny)

1. Rozwiń nazwę *participium futuri activi* _____

Imiesłów jest formą deklinacyjną, pochodzącą od czasownika. Wszystkie łacińskie imiesłowy zachowują się jak przymiotniki (tworzą związek zgody z rzeczownikami).

2. Jakie znasz imiesłowy w języku polskim? Czy wszystkie zachowują się jak przymiotniki? _____

PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI (PFA) jest to imiesłów czasu przyszłego strony czynnej.

A. Sposób tłumaczenia *participium futuri activi*.

Participium futuri activi tłumaczymy przez polskie wyrażenie, złożone z imiesłowu **mający** (**mając**), **mający** (**mając**) **zamiar** i bezokolicznika w stronie czynnej, np. *mający / mając (zamiar) zrobić/ robić*.

B. Sposób odmiany *participium futuri activi*.

Participium futuri activi odmienia się jak przymiotnik deklinacji **I f/ II m, n**.

C. Sposób tworzenia *participium futuri activi*.

Participium futuri activi tworzymy na TEMACIE SUPINI (czwarta forma podstawowa) czasownika, dodając końcówki **-urus m, -ura f, -urum n**.

<i>infinitivus</i>	<i>supinum</i>	<i>temat supini</i>	<i>participium futuri activi</i>		
laudare	laudat/um	laudat-	laudat-urus <i>mający chwalić</i>	laudat-ura <i>mająca chwalić</i>	laudat-urum <i>mające chwalić</i>
monere	monit/um	monit-	monit-urus <i>mający upominać</i>	monit-ura <i>mająca upominać</i>	monit-urum <i>mające upominać</i>
legere	lect/um	lect-	lect-urus <i>mający czytać</i>	lect-ura <i>mająca czytać</i>	lect-urum <i>mające czytać</i>
audire	audit/um	audit-	audit-urus <i>mający słuchać</i>	audit-ura <i>mająca słuchać</i>	audit-urum <i>mające słuchać</i>
esse ¹²	—	—	fut-urus <i>mający być</i>	fut-ura <i>mająca być</i>	fut-urum <i>mające być</i>

¹² Część złożeń z czasownikiem *esse* tworzy PFA jak samo *esse*, np. *ad-sum: affuturus, pro-sum: profuturus* itd.

D. Jak znaleźć *participium futuri activi* w słowniku.

Participium futuri activi nie bywa zapisywane w słowniku. Jego znaczenia szuka się pod formą podstawową czasownika, od którego pochodzi.

E. Jak rozpoznać formę *participium futuri activi* w tekście.

Participium futuri activi jest formą bardzo charakterystyczną, łatwą do rozpoznania w tekście dzięki widocznemu elementowi *-uru-*. Od *participium perfecti passivi* różni się wyłącznie cząstką *-ur*, np. facio: ppp=factus 3, pfa=factorus 3. *Participium futuri activi* jest formą rzadko pojawiającą się w tekstach (najrzadziej ze wszystkich czterech participiów).

49.1.1 PARADYGMAT ODMIANY PFA

lego,legere,legi, lect-um - czytam						
singularis			pluralis			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	lecturus <i>mający czytać</i>	lectura <i>mająca czytać</i>	lecturum <i>mające czytać</i>	lecturi	lecturae	lectura
G.	lecturi	lecturae	lecturi	lecturorum	lecturarum	lecturorum
D.	lecturo	lecturae	lecturo	lecturis	lecturis	lecturis
Acc.	lecturum	lecturam	lecturum	lecturos	lecturas	lectura
Abl.	lecturo	lecturā	lecturo	lecturis	lecturis	lecturis
V.	lecture	lectura	lecturum	lecturi	lecturae	lectura

3. Od następujących czasowników utwórz *pfa* w określonych przypadkach.

Przetłumacz utworzone formy.

	czasownik i przypadek	pfa	tłumaczenie formy
a	ago 3 <i>Acc. sg. n</i>		
b	fero <i>Nom. pl. m</i>		
c	desum <i>Dat. sg. f</i>		
d	venio 4 <i>Abl. pl.</i>		
e	canto 1 <i>Gen. pl. f</i>		
f	tollo 3 <i>Acc. sg. f</i>		

4. **Przetłumacz z polskiego na łacinę.**

- a. wódz mający (zamiar) prowadzić wojnę _____
 b. Grecy mający (zamiar) nieść dary _____
 c. wojsko mające (zamiar) zaatakować wrogów _____

 d. poetów mających (zamiar) napisać wiersze _____
 e. kobiecie mającej (zamiar) uciec z kochankiem _____

5. **Przetłumacz na język polski.**

- a. Ave, caesar, morituri te salutant. _____

 b. Cn. Marcius Coriolanus¹³ ad Urbem accessit patriam et cives oppugnaturus. _____

 c. Quemadmodum stultus est, qui equum empturus non equum conspicit, sed statum eius ac frenos, sic stultissimus videtur, qui hominem contemnit ex veste eum aestimans. _____

 d. Homines in terras alienas navigaturi caelum tantum mutant, non mores. _____

49.2 CONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA (CPA)

Coniugatio periphrastica activa jest KONSTRUKCJĄ. Oznacza to, że słowa, stojące w pewnych układach, tłumaczą się inaczej, niż wskazują na to ich formy gramatyczne. By przetłumaczyć konstrukcję, trzeba umieć ją zauważyć w zdaniu oraz znać metodę jej przekładu.

Coniugatio periphrastica activa składa się zwykle z conajmniej 2 elementów.

1. participium futuri activi (w Nominatiwie sg. lub pl.)
2. czasownik *esse* w dowolnej formie dowolnego czasu i trybu (w związku zgody z *pfā*)

¹³ Cn. = Gnaeus,i; Marcius,i; Coriolanus,i – Koriolan

- ❑ *Coniugatio periphrastica activa* wyraża **zamiar**. Tłumaczymy ją przez polskie zdanie, w którym podmiot (pfa) ma zamiar wykonać czynność zawartą w znaczeniu *pfa*. Czas i tryb konstrukcji zależy od czasu i trybu czasownika *esse*. Np. *Dux pugnaturus est. Wódz zamierza walczyć.* || *Dux pugnaturus erat. Wódz zamierzał walczyć.* || *Dux pugnaturus erit. Wódz będzie zamierzał walczyć.*
- ❑ *Coniugatio periphrastica activa* jest najrzadszą i najłatwiejszą spośród pięciu łacińskich konstrukcji. Jest niezwykle prosta do wypatrzenia w tekście i do przetłumaczenia. Każde wystąpienie w obrębie jednego zdania *pfa* w Nominatiwie i czasownika *esse* w związku zgody z tym Nominatiwem oznacza obecność tej konstrukcji.
- ❑ W zdaniach, w których podmiotem jest osoba trzecia sg. lub pl., obok participium futuri activi występuje najczęściej rzeczownik w Nominatiwie i zawiązku zgody z *pfa*, będący podmiotem zdania. W zdaniach, w których podmiot jest w os. 1 lub 2 obu liczb, zaimek, będący podmiotem, najczęściej się nie pojawia.

6. Czy jesteś w stanie rozpoznać, czy 1 lub 2 osoba konstrukcji jest w liczbie pojedynczej, czy mnogiej i jakiego jest rodzaju, jeśli zaimek, będący podmiotem tej konstrukcji nie jest zapisany? _____

7. Napisz po łacinie.

- a. Legiony miały zamiar pokonać cały świat. _____

- b. Zamierzam uczyć się łaciny. _____
- c. Wiem, że miałeś zamiar czytać wiersze Owidiusza. _____

- d. Czy mieliście zamiar ustawić szyk bojowy? _____

- e. Kiedy będziesz miał zamiar wrócić do domu? _____

- f. Zamierzamy rozłożyć obóz wojskowy. _____

g. Spiskowcy powzięli zamiar zamordowania Juliusza Cezara. _____

h. Król ma zamiar zmienić prawa. _____

8. **Przetłumacz na język polski.**

a. Facite, quod libet, daturus non sum amplius. _____

b. Qui visuri domos, parentes, coniuges, liberos estis, ite mecum. (LIV. 4.28.5) _____

c. Legati a Dareo¹⁴, Persarum rege, Carthaginem¹⁵ venerunt petentes auxilia adversus Graeciam, cui illaturus bellum Dareus erat. (IUSTIN. 19.1.12) _____

d. Vedius Pollio¹⁶ devorandos servos obiciebat muraenis, quas esurus erat. (SEN. Clem. 1.18.2) _____

e. Iniuriam qui facturus est, iam fecit. (SEN. Ira 1.3.1) _____

f. Veniebatis in Africam. Quaero: quid facturi fuistis? (CIC. Lig. 8.24) _____

g. Apes, cum¹⁷ iam evoluturae sunt, consonant vehementer. (VARRO R.R. 3.16.29) _____

h. Quantus tremor est futurus, quando iudex est venturus cuncta stricte discussurus. _____

¹⁴ Dareus, *i m* – Dariusz

¹⁵ Carthago, *inis f* – Kartagina

¹⁶ Vedius, *i m* – Wediusz; Pollio, *onis*

¹⁷ cum – tu: kiedy

50. VERBA DEPONENTIA I SEMIDEPONENTIA

50.1 VERBA DEPONENTIA

Verba deponentia to czasowniki, które nie tworzą czynnych form odmiany przez osoby (*depono: pozostawiam, odkładam*), mogą mieć wyłącznie łacińskie formy **passivi**. Formy te tłumaczymy na polski w sposób **CZYNNY**. Żadne *verbum deponens* nie może mieć łacińskiej czynnej formy odmiany, ani polskiego biernego tłumaczenia. Dlatego w przypadku deponentów zachodzi rozbieżność pomiędzy biernym wyglądem łacińskiej formy, a jej czynnym tłumaczeniem.

Jeśli w/w rozbieżność między wyglądem a tłumaczeniem nie zachodzi, został popełniony błąd albo przy tworzeniu formy od *verbum deponens*, albo w tłumaczeniu jej na polski.

- Verba deponentia** nie są nieregularne – należą zawsze do jednej z 4 koniugacji, odmieniają się, jak odmienia się każdy czasownik z tej koniugacji w stronie biernej. Od zwykłego czasownika w stronie biernej różni je to, że mimo biernej formy mają czynne znaczenie.
- Sposób tłumaczenia:**

	czasownik I koniugacji	<i>indicativus praesentis passivi 1 sg.</i>	znaczenie
zwykły czasownik	laudo, laudare	laudor	jestem chwalony
verbum deponens	hortor, hortari	hortor	zachęcam

- W słowniku poznasz łatwo *verbum deponens* po tym, że jego pierwsza forma podstawowa kończy się zawsze na **-or**, a nie na **-o**
- Wszystkie *verba deponentia* mają w słowniku **wszystkie formy podstawowe bierne**.
- Verba deponentia* mają zawsze tylko **3 formy podstawowe**. Nie znaczy to, że są nieregularne.
- Verba deponentia* III koniugacji, podobnie jak zwykłe czasowniki, mogą należeć do koniugacji III, lub III miękkiej.

PORÓWNANIE FORM PODSTAWOWYCH ZWYKŁEGO CZASOWNIKA I *VERBUM DEPONENTIS*

formy podstawowe zwykłego czasownika			
1 os. sg. ind. praes. act.	infinitiv. praes. act.	1 os. ind. perf. act.	supinum (acc.)
scribo	scribere	scripsi	scriptum
piszę	pisać	napisałem/-am	aby napisać
formy podstawowe <i>verbum deponens</i>			
1 os. sg. ind. praes. pass.	infinitiv. praes. pass.	1 os. ind. perf. pass.	—
utor	uti	usus sum	—
używam	używać	użyłem	—

50.1.1 NAJPOPULARNIEJSZE *VERBA DEPONENTIA*

I	II
hortor, hortari, hortatus sum <i>zachęcam</i>	fateor, fateri, fassus sum <i>wyznaję</i>
infitor, infitari, infitatus sum <i>zaprzeczam</i>	polliceor, polliceri, pollicitus sum <i>obiecuje</i>
moror, morari, moratus sum <i>przebywam</i>	reor, reri, ratus sum <i>sądzę</i>
III	vereor, vereri, veritus sum <i>boję się</i>
amplector, amplecti, amplexus sum <i>obejmuję</i>	IV
aggredior, aggredi, aggressus sum <i>podchodzę</i>	blandior, blandiri, blanditus sum <i>schlebiam</i>
egredior, egredi, egressus sum <i>wychodzę</i>	mentior, mentiri, mentitus sum <i>kłamie</i>
irascor, irasci, iratus sum <i>gniewam się</i>	metior, metiri, metitus sum <i>odmierzam</i>
labor, labi, lapsus sum <i>ślizgam się</i>	molior, moliri, molitus sum <i>usiłuję</i>
loquor, loqui, locutus sum <i>mówię, rozmawiam</i>	orior, oriri, ortus sum <i>rodzę się, wschodzę</i>
moriator, mori, mortuus sum <i>umieram</i>	potior, potiri, potitus sum <i>opanowuję</i>
nascor, nasci, natus sum <i>rodzę się</i>	
obliviscor, oblivisci, oblitus sum <i>zapominam</i>	
patior, pati, passus sum <i>cierpie, znoszę</i>	
proficiscor, proficisci, profectus sum <i>wyruszam</i>	
queror, queri, questus sum <i>skarżę się</i>	
sequor, sequi, secutus sum <i>postępuję za kimś</i>	
ulciscor, ulcisci, ultus sum <i>mszczę się</i>	
utor, uti, usus sum <i>używam, korzystam</i>	

50.2 *VERBA SEMIDEPONENTIA*

Verba semideponentia, to czasowniki, które na pewnych tematach zachowują się jak *deponentia*, a na innych jak zwykle czasowniki (*semi: pół*). Przebiega to konsekwentnie: jeśli jakaś forma podstawowa jest aktywna, to na tej formie *semideponens* tworzy wyłącznie odmiany czynne. Jeśli forma podstawowa jest bierna, to na tej formie *semideponens* tworzy wyłącznie odmiany bierne.

Semideponentia zatem mogą mieć łacińskie formy *passivi* lub *activi*. Nigdy wyłącznie aktywne, nigdy wyłącznie pasywne. Formy te tłumaczymy na polski zawsze w sposób CZYNNY. Żadne *verbum semideponens* nie może mieć polskiego biernego tłumaczenia. W przypadku *semideponentiów*, na niektórych tematach zachodzi rozbieżność pomiędzy biernym wyglądem łacińskiej formy, a czynnym jej tłumaczeniem, na innych nie.

- Verba semideponentia* nie są nieregularne – należą zawsze do koniugacji II lub III.
- Wszystkie, z wyjątkiem jednego, *semideponentia* mają ten sam układ form podstawowych. Jedynie czasownik *revertor* (*wracam*) ma układ odmienny.

UKŁAD CZYNNYCH I BIERNYCH FORM PODSTAWOWYCH SEMIDEPONENTIÓW

Typ *gaudeo* = forma czynna, forma czynna, forma bierna (wszystkie *semideponentia*)

czynna	czynna	bierna	—
1.os.ind. praesentis activi	infinitivus praesentis activi	1 os. ind. perfecti passivi	supinum
gaudeo	gaudere	gavisus sum	—
<i>cieszyć się</i>	<i>cieszyć się</i>	<i>ucieszyłem się</i>	—

Typ *revertor* = forma bierna, forma bierna, forma czynna (tylko *revertor*)

bierna	bierna	czynna	—
1.os.ind. praesentis passivi	infinitivus praesentis passivi	1 os. ind. perfecti activi	supinum
revertor	reverti	reverti	—
<i>wracam</i>	<i>wracać</i>	<i>wróciłem</i>	—

50.2.1 NAJPOPULARNIEJSZE VERBA SEMIDEPONENTIA

II	III
audeo, audere, ausus sum <i>odważam się</i>	confido, confidere, confisus sum <i>ufam</i>
gaudeo, gaudere, gavisus sum <i>cieszyć się</i>	diffido, diffidere, diffisus sum <i>nie ufam</i>
soleo, solere, solitus sum <i>mam zwyczaj</i>	fido, fidere, fisisus sum <i>ufam</i>
	revertor, reverti, reverti <i>wracam</i>

PORÓWNANIE FORM PODSTAWOWYCH

ZWYKŁEGO CZASOWNIKA, VERBUM DEPONENS i VERBUM SEMIDEPONENS

formy podstawowe zwykłego czasownika			
1 os. sg. ind. praes. act.	infinitiv. praes. act.	1 os. ind. perf. act.	supinum (acc.)
scribo	scribĕre	scripsi	scriptum
piszę	pisać	napisałem/-am	aby napisać
formy podstawowe <i>verbum deponens</i>			
1 os. sg. ind. praes. pass.	infinitiv. praes. pass.	1 os. ind. perf. pass.	—
utor	uti	usus sum	—
używam	używać	użyłem/-am	—
formy podstawowe <i>verbum semideponens</i>			
1 os. sg. ind. praes. act.	infinitiv. praes. act.	1 os. ind. perf. pass.	—
fido	fidĕre	fisisus sum	—
ufam	ufać	zaufałem/-łam	—
1 os. sg. ind. praes. pass.	infinitiv. praes. pass.	1 os. ind. perf. act.	—
revertor	reverti	reverti	—
wracam	wracać	wróciłem	—

- ❑ Verba **semideponentia** na formach podstawowych czynnych tworzą odmiany wyłącznie w łacińskich formach czynnych, na formach podstawowych biernych tworzą odmiany wyłącznie w łacińskich formach biernych.
- ❑ Verba *semideponentia* nie mają ŻADNYCH tłumaczeń biernych. Może tu zdarzyć się, że formę czynną tłumaczymy czynnie (jak w zwykłym czasowniku), może zaś zdarzyć się, że formę bierną tłumaczymy CZYNNIE (jak w *deponensie*).
- ❑ Zarówno *verba deponentia*, jak i *semideponentia* typu *gaudeo* tworzą trzy formy czynne. Są to:
 1. **participium praesentis activi**, np.: *sequor* 3 = *sequens* (*postępujący za*); *gaudeo* 2 = *gaudens* (*cieszący się*)
 2. **participium futuri activi**, np.: *sequor* 3, *secutus sum* = *sequuturus, a, um* (*mający zamiar postąpić za*); *gaudeo* 2, *gavisus sum* = *gavisurus* (*mający zamiar cieszyć się*)¹⁸
 3. **infinitivus futuri activi**, np.: *sequor* 3, *secutus sum* = *sequuturum, am, um, os, as, a esse* (*że postąpię za*); *gaudeo* 2, *gavisus sum* = *gavisurum, am, um, os, as, a esse* (*że ucieszę się*)

1. Przetłumacz formy.

a. loqueris	i. oriebamini	q. gaude	z. reri
b. obliviscitur	j. egrediar	r. blandiri	aa. ulciscimur
c. passi sumus	k. pollicebimini	s. loqui	bb. labi
d. revertimus	l. in fitati estis	t. morabimur	cc. irascemini
e. nascimur	m. mentitus sum	u. hortantur	dd. fassi sunt
f. solebam	n. morieris	v. orta est	ee. ausus eris
g. patiebantur	o. utitur	x. fisis sum	ff. functus est
h. gavisae sunt	p. sequebaris	y. audere	gg. amplectebatur

¹⁸ UWAGA: od czasownika *morior, mori, mortuus sum* pfa jest **moriturus, a, um** (*mający umrzeć*).

2. Opisz formy podstawowe następujących czasowników.

a.	facio	facere	feci	factum
b.	gaudeo	gaudere	gavisus sum	
c.	sum	esse	fui	
d.	morior	mori	mortuus sum	
e.	memini	meminisse		
f.	revertor	reverti	reverti	

3. Przetłumacz zdania.

- a. Homines, qui semper assentiuntur, blandiuntur. Saepe mentitur, qui blanditur. _____

- b. Et gaudia et dolores nobiscum semper partiris. _____

- c. Consul Romanus munere suo functus provinciam sortiebatur. _____

- d. Caesar exercitui frumentum metiri debebit. _____

- e. Nascentes morimur, finisque ab origine pendet. (Manil. *Astron.* 4. 16) _____

- f. Naturam optimam duces tamquam deum sequimur. (Cic. *De sen.*) _____

- g. Obiit Gustavus, natus est Conradus. (Mickiewicz, *Dziady*, III) _____

- h. Nascuntur poetae, fiunt oratores. (Cic. *Pro Archia*) _____

- i. Si bellum omittimus, numquam pace fruemur. (Cic. *Phil.*) _____

- k. Novus nascitur ordo. _____
- l. Dulce et decorum est pro patria mori. (Hor. *Carm.*) _____

- m. Dux Persarum Graecis ante pugnam apud Thermopylas factam dixit glorians: 'Solem praeiaculorum multitudine non videbitis'. Cui Leonidas, dux Lacedaemoniorum: 'In umbra igitur — inquit — proeliabimur?'. _____

- n. Qui tacuit, fassus est. _____
- o. Hannibal patrem comitatus est. _____

- p. Caligula multum in castris versabatur maximeque delectabatur gloriā belli. _____

- q. Hannibal cum Germanis bellare conatus est. _____

- r. Copiae Romanorum multis in proeliis a Cartaginiensibus superatae sunt. _____

- s. Urbi Romae Hannibal interitum minatus est. _____

- t. Romani Graecorum fortitudine et prudentia admirati sunt. _____

- u. Lacedaemoni pueros docebant senes vereri, capiti cano debetur maxima reverentia. _____

- v. Qui non miserabuntur eorum, qui miseri sunt, eorum Deus non miserabitur. _____

- w. Sequimini exempla bonorum hominum, qui semper officio suo fungebantur! _____

- x. Gloria virtutem tamquam umbra sequitur. _____

- y. Sine vitiis nemo natus est, nemo nascitur, nemo nascetur. _____

- z. Qui fortunā sapienter usus est, vere sapiens nominabitur. _____

- aa. Qui tibi laudem tribuit, quam non meruisti, tibi blanditur. _____

- bb. Mentiri semper est turpe. _____

4. Uzupełnij zdania odpowiednimi formami podanych w nawiasach czasowników.

Przetłumacz zdania.

- a. Tu (obliviscor *praes.*), quod (polliceor *perf.*). _____

- b. Homines boni eam dignitatem, quā Deus eos (orno *perf.*),
 (assequor *praes.*). _____

- c. De absentibus et de mortuis amici bene (loquor *praes.*) debent. _____

d. Amici boni numquam (blandior *fut.*), sed malos mores
(vitupero *fut.*). _____

e. Ei homini, qui (mentior *perf.*), nemo fidem (habeo *fut.*). _____

f. Turpissimum apud Persas habebatur (mentior *praes.*). _____

5. Przetłumacz tekst.

Ulixes¹⁹ superbiam procorum comperuit et bona sua tueri iniuriasque ulcisci constituit. Sequenti die Ulixes in urbem profectus est superbiamque procorum ipse intuitus et expertus est. Proci neque deos neque homines verebantur. Ipsi suis verbis iniurias confessi sunt et gloriantes de iniuriis suis loquebantur. Fruebantur et vescebantur bonis Ulixis neque de poena futura cogitabant. Quoties Telemachus de iniuriis eorum questus est, illi ridebant et ei interitum minebantur. Ulixem ipsum non solum verbis aggressi sunt, sed etiam manibus. Multa mala a iuvenibus illis superbissimis Ulixes perpressus est. Etiam servi, qui cum procis consentiebant, ad eandem audaciam progressi sunt et dominum suum conviciis vexabant. Frustra Penelopa²⁰, frustra Telemachus²¹, frustra vates ipse, qui cum procis erat, eos ad poenitentiam adhortabantur.

¹⁹ Ulixes, is *m* – Ulisses, Odys.

²⁰ Penelopa, ae *f* – Penelopa.

²¹ Telemachus, i *m* – Telemach.

51. INFINITIVUS FUTURI ACTIVI I PASSIVI. ACI W FUTURUM ACTIVI I PASSIVI

51.1 INFINITIVUS FUTURI ACTIVI

- ❑ **Oba czasy przyszłe** tworzą ten sam **INFINITIVUS FUTURI ACTIVI**. Tworzy się go na temacie **supini**.
- ❑ Składa się on ze zrobionego na temacie supini **participium futuri activi** postawionego w **Accusatiwie** i czasownika **esse** w **infinitivie praesentis**.
- ❑ Najpierw z tematu supini tworzymy **participium futuri activi** (pfa). Następnie stawiamy je w Accusatiwie i dodajemy słowo **esse**. Pozostałe elementy i sposób tworzenia pozostają identyczne, jak w ACI w czasie teraźniejszym. O zmianie czasu konstrukcji decyduje jedynie zmiana **infinitivu**.
- ❑ Wszystkie czasowniki tworzą **infinitivus futuri activi** w ten sam sposób – zarówno regularne jak i nieregularne, oraz *verba deponentia* i *semideponentia*.
- ❑ Infinitivus **infinitivus futuri activi** służy wyłącznie do tworzenia konstrukcji. Infinitivus ten tłumaczymy w konstrukcji jak indicativus czasu przyszłego: że zrobi, że będzie czytał, że będzie itp. Nie ma on przypisanego aspektu.
- ❑ **INFINITIVUS FUTURI ACTIVI JEST ODMIENNY** (jak infinitivus perfecti passivi). Participium futuri activi stoi w **związku zgody** z Accusatiwem z konstrukcji.
- ❑ Infinitivus futuri activi **MA RODZAJE** (m,f,n) i **LICZBY** (sg., pl.) dlatego stosując go, musisz dokładnie zbadać, w jakim **rodzaju** i **liczbie** jest **accusativus** konstrukcji: *video puerum amaturum esse* | *video mulierem amaturam esse* | *video animal amaturum esse* | *video pueros amatuos esse* | *video mulieres amaturas esse* | *video animalia amatura esse*

51.1.1 SPOSÓB TWORZENIA *INFINITIVU FUTURI ACTIVI*

	temat supini	pfa w nom. m/f/n	infinitivus futuri activi w ACI m/f/n
amare	amat-	amaturus/amatura/amaturum amaturi/amaturae/amatura	amaturum/amaturam/amaturum esse amatuos/amaturas/amatura esse
monere	monit-	moniturus/monitura/moniturum monituri/monituae/monitura	moniturum/monituram/moniturum esse monituos/monituras/monitura esse
legere	lect-	lectvus/lectura/lecturum lecturi/lecturae/lectura	lecturum/lecturam/lecturum esse lectuors/lecturas/lectura esse
audire	audit-	auditurus/auditura/auditurum audituri/auditurae/auditura	auditurum/audituram/auditurum esse audituros/audituras/auditura esse
esse	—	futurus/futura/futurum futuri/futuruae/futura	futurum/futuram/futurum esse = FORE futuros/futuras/futura esse = FORE
deponens	us-	usus/usa/usum usi/usae/usa	usum/usam/usum esse usos/usas/usa esse

51.2 ACCUSATIVUS CUM INFINITIWO FUTURI ACTIVI

SPOSÓB TŁUMACZENIA INFINITIWÓW *futuri activi* w ACI

I	amaturum, -am, -um esse amatuos, -as, -a esse	że pokocha / będzie kochał,-a,-o że pokochają / będą kochali,-ly
II	moniturum, -am, -um esse monituos, -as, -a esse	że upomni / będzie upominał,-ła,-ło że upomną / będą upominali,-ly
III	lecturum, -am, -um esse lectuors, -as, -a esse	że przeczyta / będzie czytał,-ła,-ło że przeczytają / będą czytali,-ly
IV	auditurum, -am, -um esse audituos, -as, -a esse	że usłyszy / będzie słuchał,-ła,-ło że usłyszą / będą słuchali,-ly
esse	futurum, -am, -um esse = FORE futuos, -as, -a esse = FORE	że będzie że będą
deponens III	usurum, -am, -um esse usuros, -as, -a esse	że użyje że użyją

Sposób budowania ACI w *futurum activi*

<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>	<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scribet.</i>		<i>Pueri</i>	<i>epistulas</i>	<i>scribent.</i>
Video Widzę, że	puerum chłopiec	epistulam list	scripturum esse. napisze.	Video Widzę, że	pueros chłopcy	epistulas listy	scripturos esse. napiszą.

2. Napisz po łacinie.

- Cezar powiedział, że pokona wrogów Rzymu. _____

- Nikt nie wierzy, że zwyciężysz. _____

- Wyrocznia powiedziała, że ja będę panem całej Azji. _____

- Sybilla powiedziała, że spali wszystkie księgi. _____

- Wiadomo, że wojska nie stoczą bitwy w nocy. _____

- „Mawiają, że zostanę kanclerzem²²” – powiedział biskup królowi. _____

²² cancellarius, i m

3. Uzależnij poniższe zdania od czasowników w nawiasie, tworząc konstrukcje ACI.**Przetłumacz powstałe zdania.**

a. Pecunia mox nobis deerit. (Amicus dixit) _____

b. Navis hostium ancoram solvet. (Omnes videbunt) _____

c. Aetas aurea in terras iterum veniet. (Homines antiqui credebant) _____

d. Post uxoris mortem Orpheus ad inferos ibit. (Apud Vergilium legemus) _____

e. Iulius Caesar numquam rex erit. (Nos, coniurati, pollicemur) _____

f. Ante mortem homines felices erunt. (Nego) _____

g. Non transibis, Flamma ex Udun. Ignis ater nihil tibi proderit. (Dixit Peregrinus) _____

h. Dies irae brevi veniet. (Sancta Scriptura docet) _____

i. Omnes moriemur. (Constat) _____

51.3 INFINITIVUS FUTURI PASSIVI

- Oba czasy przyszłe** tworzą ten sam **INFINITIVUS FUTURI PASSIVI**. Tworzy się go na supinum.
- Składa się on **supinum** w **Accusativie** (czyli po prostu 4 formy podstawowej) oraz zapisanej oddzielnie cząstki **iri**.
- Wszystkie czasowniki tworzą **infinitivus futuri passivi** w ten sam sposób (jeśli tworzą stronę bierną).
- Infinitivus **infinitivus futuri passivi** służy wyłącznie do tworzenia konstrukcji. Infinitivus ten tłumaczymy w konstrukcji jak **indicativus** czasu przyszłego: że zostanie zrobiony, że będzie czytany, itp. Nie ma on przypisanego aspektu.
- INFINITIVUS FUTURI PASSIVI JEST NIEODMIENNY.**

SPOSÓB TWORZENIA INFINITIVU FUTURI PASSIVI

	czasownik	supinum	infinitivus futuri passivi	tłumaczenie
I	amare	amatum	amatum iri	że zostanie pokochany
II	monere	monitum	monitum iri	że zostanie upomniany
III	legere	lectum	lectum iri	że zostanie przeczytany
IV	audire	auditum	auditum iri	że zostanie usłyszany

51.4 ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO FUTURI PASSIVI

SPOSÓB BUDOWANIA ACI W FUTURUM PASSIVI

<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>	<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
futurum passivi							
	<i>Epistula</i>	<i>a puero</i>	<i>scribetur.</i>		<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scribentur.</i>
Video Widzę, że	epistulam list	a puero przez chłopca	scriptum iri. zostanie napisany.	Video Widzę, że	epistulas listy	a pueris przez chłopców	scriptum iri. zostaną napisane.

4. Uzależnij poniższe zdania od czasownika w nawiasie, tworząc konstrukcję ACI. Przetłumacz utworzoną konstrukcję.

a. Helena²³ a Paride²⁴ rapietur. (Oraculum dixit) _____

b. Agamemnon²⁵ uxorem infidam ulciscetur et Troia a Graecis capta erit. (Scimus) _____

c. Noctu a Graecis in equi ventre latentibus Troiae portae aperientur. (Homerus narrat) _____

d. Ab Ulixē²⁶ revertente proci superbi interficientur. (Constat) _____

e. Penelopa semper uxor fidelissima erit et numquam ab illa Ulixes tradetur. (Credimus) _____

f. Navis Ulixis a Naptuno non delebitur. (Omnes nautae sperabant) _____

g. Achilles²⁷ a Paride sagittae ictu interficietur. (Thetis²⁸ divinabat) _____

h. Graeci brevi domum revertentur. (Graeci sperabant) _____

i. Troia a Graecis igne ferro ignique vastabitur et omnes incolae trucidati erunt. (Legimus) _____

²³ Helena,ae f – Helena

²⁴ Paris,idis m – Parys

²⁵ Agamemnon,onis m – Agamemnon.

²⁶ Ulixes,is m – Ulisses, Odys

²⁷ Achilles,is m – Achilles

²⁸ Thetis,idis f – Tetyda

52. ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO – POWTÓRZENIE

W łacinie istnieje możliwość utworzenia sześciu typów konstrukcji ACI: czynna i bierna w czasie teraźniejszym, czynna i bierna w czasie przeszłym, czynna i bierna w czasie przyszłym. W łacinie występuje 6 infinitiwów, z których 4 są używane niemal wyłącznie do tworzenia konstrukcji.

PRAESENS

Activum

1. Hostes urbem **oppugnare** constat. *Wiadomo, że wrogowie oblegają miasto.*

Passivum

2. A hostibus urbem **oppugnari** constat. *Wiadomo, że miasto jest oblegane przez wrogów.*

IMPERFECTUM, PERFECTUM, PLUSQUAMPERFECTUM (CZASY PRZESZŁE)

Activum

3. Hostes urbem **oppugnasse** (oppugnasse) constat. *Wiadomo, że wrogowie oblegali / oblegli miasto.*

Passivum

4. A hostibus urbem **oppugnata(m) (esse)** constat. *Wiadomo, że miasto było oblegane / zostało obleżone przez wrogów.*

FUTURUM PRIMUM, FUTURUM EXACTUM (CZASY PRZYSZŁE)

Activum

5. Hostes urbem **oppugnatu(m) (esse)** constat. *Wiadomo, że wrogowie będą oblegali / oblegną miasto.*

Passivum

6. A hostibus urbem **oppugnatum iri** constat. *Wiadomo, że miasto będzie oblegane / zostanie obleżone przez wrogów.*

- Czas i strona konstrukcji zależy wyłącznie od czasu i strony infinitivu.
- Infinitivus w ACI w **perfectum passivi** i futurum activi jest **odmienny**. Pozostałe są nieodmienne.
- W infinitivach odmiennych forma **participium** musi stać w **związku zgody** z podmiotem konstrukcji (a Accusativie)
- W infinitivach, tworzonych przez dodanie do participium słowa *esse*, słowo to może zostać pominięte (elipsa), np. *A hostibus urbem oppugnata(m) esse constat; Hostes urbem oppugnatu(m) esse constat.*
- Infinitivy perfecti activi od czasowników koniugacji I i IV, zawierające cząstki *-avi* lub *-ivi*, mogą przybierać formy skrócone, np. *amavisse = amasse; punivisse = punisse*

52.1 ZESTAWIENIE FORM INFINITIVÓW

PRAESENS ACTIVI I PASSIVI

activum		passivum	
praesens			
am-are	kochać / że kocha...	am-ari	być kochanym / że jest kochany...
vid-ere	widzieć / że widzi...	vid-eri	być widzianym / że jest widziany...
leg-ĕre	czytać / że czyta...	leg-i	być czytany / że jest czytany...
aud-ire	słuchać / że słyszy...	aud-iri	być słuchanym / że jest słyszany...
esse	być / że jest	—	—
posse	móc / że może	—	—
		uti	używać / że używa

CZASY PRZESZŁE ACTIVI

I	II	III	IV	SUM, ESSE	REVERTOR
amav-	monu-	leg-	audiv-	s-, es-	revert-
<i>kochać</i>	<i>upominać</i>	<i>czytać</i>	<i>słuchać</i>	<i>być</i>	<i>wracać</i>
amav-isse <i>że pokochał / kochał</i>	monu-isse <i>że upomniat / upominał</i>	leg-isse <i>że przeczytał / czytał</i>	audiv-isse <i>że usłyszał / słyszał</i>	fu-isse <i>że był</i>	revert-isse <i>że wrócił</i>

CZASY PRZESZŁE PASSIVI

czasownik	supinum	temat	inf. perf. act	
lego <i>czytam</i>	lectum	lect-	lectum/lectam/lectum lectos/lectas/lecta ESSE	<i>że został</i>
utor <i>używam</i>	usum	us-	usum/usam/usum usos/usas/usa ESSE	

CZASY PRZYSZŁE ACTIVI

I	amaturum, -am, -um esse amatuos, -as, -a esse	że pokocha / będzie kochał,-a,-o że pokochają / będą kochali,-ly
II	moniturum, -am, -um esse monituos, -as, -a esse	że upomni / będzie upominał,-ła,-ło że upomną / będą upominali,-ly
III	lecturum, -am, -um esse lectuors, -as, -a esse	że przeczyta / będzie czytał,-ła,-ło że przeczytają / będą czytali,-ly
IV	auditurum, -am, -um esse audituros, -as, -a esse	że usłysz / będzie słuchał,-ła,-ło że usłyszą / będą słuchali,-ly
esse	futurum, -am, -um esse = FORE futuros, -as, -a esse = FORE	że będzie że będą
deponens III	usurum, -am, -um esse usuros, -as, -a esse	że użyje że użyją

CZASY PRZYSZŁE PASSIVI

	czasownik	supinum	infinitivus futuri passivi	tłumaczenie
I	amare	amatum	amatum iri	że zostanie pokochany
II	monere	monitum	monitum iri	że zostanie upomniany
III	legere	lectum	lectum iri	że zostanie przeczytany
IV	audire	auditum	auditum iri	że zostanie usłyszany

52.2 ĆWICZENIA NA ACI

1. Od podanych czasowników utwórz bezokoliczniki (jak do ACI).

	PRAESENS		PERFECTUM		FUTURUM	
	activum	passivum	activum	passivum	activum	passivum
dico, 3, dixi, dictum						
fero, ferre, tuli, latum						
lenio 4						
sequor, 3, secutus sum						
mitto, 3, misi, missum						
moveo, 2, movi, motum						
possum, posse, potui						
revertor, reverti, reverti						
probo 1						
relinquo, 3, reliqui, relictum						
traho, 3, traxi, tractum						
sum, esse, fui						
gaudeo, 2, gavisus sum						
morior, 3, mortuus sum						
odi, odisse						
hortor 1						

2. Poniższe zdania uzależnij od podanych w nawiasach czasowników tak, by stworzyć konstrukcje AcI. Przetłumacz utworzone konstrukcje.

- a. Iuno²⁹, uxor et soror Iovis³⁰, mulierum patrona erat. (Constat) _____

- b. Minerva Iovi dignitate proxima fuit. (Scimus) _____

- c. Artifices Cererem³¹ deam facem tenentem fingunt. (videmus) _____

- d. Pecunia mox nobis deerit. (Amicus dixit) _____

- e. Libri philosophorum Graecorum ab omnibus libenter legentur. (Speramus) _____

- f. Terra, caelum et homines a Deo creati sunt. (Christiani credunt) _____

- g. Populus Romanus fortissimum exercitum habet. (Ferunt) _____

- h. Multa bella a hostibus Romanorum gerebantur. (Didicimus) _____

- i. Hannibal³² Romanos a puerulo oderat. (Scriptore tradiderunt) _____

- j. Exercitus Romanus ducem sequebatur. (Oportet) _____

- k. Troia a Graecis expugnata est. (Homerus narrabat) _____

²⁹ Iuno, onis *f* – Junona, Hera.

³⁰ Iuppiter, Iovis *m* – Jowisz, Dzeus.

³¹ Ceres, eris *f* – Cerera, Demeter.

³² Hannibal, alis *m* – Hannibal.

l. Navis hostium ancoram solvet. (Omnes videbunt) _____

m. Pons a militibus deletur. (Caesar iussit) _____

n. Socrates³³ cum hominibus in viis libenter loquebatur. (Plato³⁴ scripsit) _____

o. Plato omnium philosophorum clarissimus est. (Putatisne) _____

p. Oceanus magnus totam terram cingit. (Populi antiqui credebant) _____

q. In scriptorio medievali codices a scribis transcribebantur. (Non ignoramus) _____

r. Aetas aurea in terras iterum veniet. (Homines antiqui credebant) _____

s. Omnes homines moriuntur. (Constat) _____

t. Omne vivum morietur. (Constat) _____

u. Olimpias³⁵ facem omnem mundum incencuram genuit. (Credebat Olimpias) _____

v. Ulixes domum annos post viginti revertit. (Traditio est) _____

³³ Socrates, is *m* – Sokrates.

³⁴ Plato, onis *m* – Platon.

³⁵ Olimpias, adis *f* – Olimpias.

3. Przetłumacz zdania.

a. Quisquis amat cervam, cervam putat esse Minervam, / quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam. _____

b. Vulgus existimat mortuorum animas circa tumulos et membrorum suorum reliquias oberrare. _

c. Rarum et insolitum est, feminam scire Latine. _____

d. Scio me nihil scire. _____

e. Dic, hospes, Spartaee, nos te hic vidisse iacentes, dum sanctis patriae legibus obsequimur. _____

f. Homo sum et nihil humani a me alienum esse puto. _____

g. Iuppiter pater, si vis Numam Pompiliū³⁶ Romanorum regem esse, da signa nobis certa inter fines, quos feci. _____

h. Galli, qui in periculosis proeliis versabantur, se pro victimis homines interfecturos esse deis pollicebantur. _____

i. Marius³⁷ se brevi tempore Iugurtham³⁸ aut vivum aut mortuum in potestatem populi Romani redacturum esse pollicitus est. _____

j. Negat Cicero, si naturam sequemur ducem, unquam nos aberraturos esse. _____

³⁶ Numa,ae; Pompilius,i m – Numa Pompiliusz.

³⁷ Marius,i m – Mariusz.

³⁸ Iugurtha,ae m – Jugutra.

4. Wybierz prawidłowe tłumaczenie:

1. ***Jowisz rozkazał, żeby Tantal w podziemiach był torturowany wiecznym głodem i pragnieniem.***

- a. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciari.
- b. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciare.
- c. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciavisse.
- d. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciaturum esse.

2. ***Wódz poczuł, że otrzymał śmiertelną ranę.***

- a. Dux se vulnerem mortiferum accepisse sensit.
- b. Dux se vulnus mortiferum accepisse sensit.
- c. Dux vulnerem mortiferum accipere sensit.
- d. Dux vulnus mortiferum accipere sensit.

3. ***Junona obiecała, że ozdobi Parysa największymi zaszczytami.***

- a. Iuno promisit Paridem maximis honoribus ornatum iri.
- b. Iuno promisit se Paridem maximis honoribus ornaturam iri.
- c. Iuno promisit se Paridem maximis honoribus ornaturum esse.
- d. Iuno promisit se Paridem maximis honoribus ornaturam esse.

4. ***Kserkses sądził, że został przez Temistoklesa nie pokonany, lecz ocalony.***

- a. Xerxes putabat se a Temistocle non superatum, sed conservatum esse.
- b. Xerxes putabat a se Temistocles non superatus, sed conservatus esse.
- c. Xerxes putabat Temistoclem non superatum, sed conservatum esse.
- d. Xerxes putabat se Temistoclem non superavisse, sed conservisse.

5. ***Kalchas przepowiedział Grekom, że Troja zostanie zdobyta dopiero w dziesiątym roku.***

- a. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnatum esse.
- b. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnatum esse.
- c. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnaturam esse.
- d. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnatum iri.

6. ***Król uwierzył, że wojna łatwo zostanie przez niego zakończona.***

- a. Bellum se facile confectum iri rex credidit.
- b. Bellum a se facile confecturum esse rex credidit.
- c. Bellum facile confectum esse rex credidit.
- d. Bellum a se facile confectum iri rex credidit.

7. ***Wszyscy mieli nadzieję, że wrócicie szczęśliwie do ojczyzny.***

- a. Omnes sperabant se feliciter in patriam redituros esse.
- b. Omnes sperabant feliciter in patriam rediturum esse.
- c. Omnes sperabant eos feliciter in patriam rediturum iri.
- d. Omnes sperabant vos feliciter in patriam redituros esse.

5. Przetłumacz tekst.

Tantalus,³⁹ Iovis filius, dis carus fuit. Itaque Iuppiter eum ad convivia deorum admitti iussit. Vetuit tamen ei in conviviis audita cum hominibus communicare. Ille autem putabat sibi licere de consiliis deorum cum hominibus colloqui. Ob eam perfidiam Iuppiter iussit eum apud inferos in aqua media collocari et perpetua siti et fame cruciari. Nam quamquam in aqua stetit, Iuppiter iussit aquas recedere, quotiens ille haurire volebat. Item mala ei super caput pendebant, sed quotiens ille ea decerpere volebat, pater deorum iussit ramos vento amoveri. Item Iuppiter iussit saxum super Tantalī caput pendere et semper timenti imminere.

³⁹Tantalus,i m – Tantal.

6. Przetłumacz tekst.

Aliquando quidam ex Dionysii⁴⁰ assentatoribus, Damocles⁴¹, commemoravit in sermone copias eius, opes, rerum abundantiam, magnificentiam aedium regiarum negavitque umquam beatiorem eo quemquam fuisse. Tum Dionysius ‘Visne igitur’ — inquit — ‘o Damocle, quoniam te haec vita delectat, fortunam experiri meam?’ Ille se cupere dixit. Tum Dionysius collocari iussit hominem in aureo lecto strato pulcherrima veste, abacosque complures ornavit argento auroque. Tum ad mensam pueros delectos iussit consistere eosque nutum illius intuentes diligenter administrare. Aderant unguenta, incendebantur odores, mensae exquisitissimis cibis extruebantur. Felix sibi Damocles videbatur.

Subito Dionysius fulgentem gladium e lacunari saeta equina aptum demitti iussit. Qui gladius illius beati cervicibus impendebat. Itaque Damocles nec plenum artis argentum conspiciebat nec manum porrigebat in mensam. Denique dixit tyranno se abire velle et iam beatum nolle esse.

⁴⁰ Dionysius, i m – Dionizjusz.

⁴¹ Damocles, is m – Damocles.

7. Przetłumacz tekst wg Cezara.

Caesar in eis libris, qui *Commentarii de bello Gallico* inscribuntur, et de bellis, quae Romani in Gallia, Germania Britanniaque diu gerebant, et de moribus institutisque eorum populorum scripsit. Tacitus⁴² quoque, ille rerum scriptor Romanus, in libro suo de origine, situ, moribus ac populis Germaniae dixit. Caesar Gallos deorum maxime Mercurium colere scripsit. Hunc viarum ducem, hunc mercatorum custodem esse Galli dicunt. Post hunc Apollinem⁴³ et Martem et Iovem et Minervam colunt. De his eandem fere opinionem quam reliqui populi habent: Apollinem morbos depellere, Minervam artificiorum initia tradere, Iovem imperium deorum tenere ac protegere, Martem⁴⁴ bella gerere. Huic deo Galli, cum proelium committere in animo habent, plerumque praedam promittunt. Cum adversarios superaverunt, primum bestias necare, tum in unum locum reliquas res congerere, quibus magnos tumulos extruere solebant. In Galliae civitatibus neminem fere religionem et mores populi laedere vel negligere constat. De Germanorum autem deis Caesar nil nisi haec scripsit Germanos deorum in numero eos solos ducere, quos cernere et quorum auxilio iuari: Solem et Vulcanum⁴⁵ et Lunam. E Taciti libro intellegimus a Germanis maxime Mercurium coli. Cui Germani certis diebus homines etiam sacrificant. Herculem⁴⁶ et Martem concessis bestiis placant. Ceterum Germanos deos neque parietibus includere neque in hominis speciem fingere Tacitus scripsit.

⁴² Tacitus, i m – Tacyt.

⁴³ Apollo, inis m – Apollo.

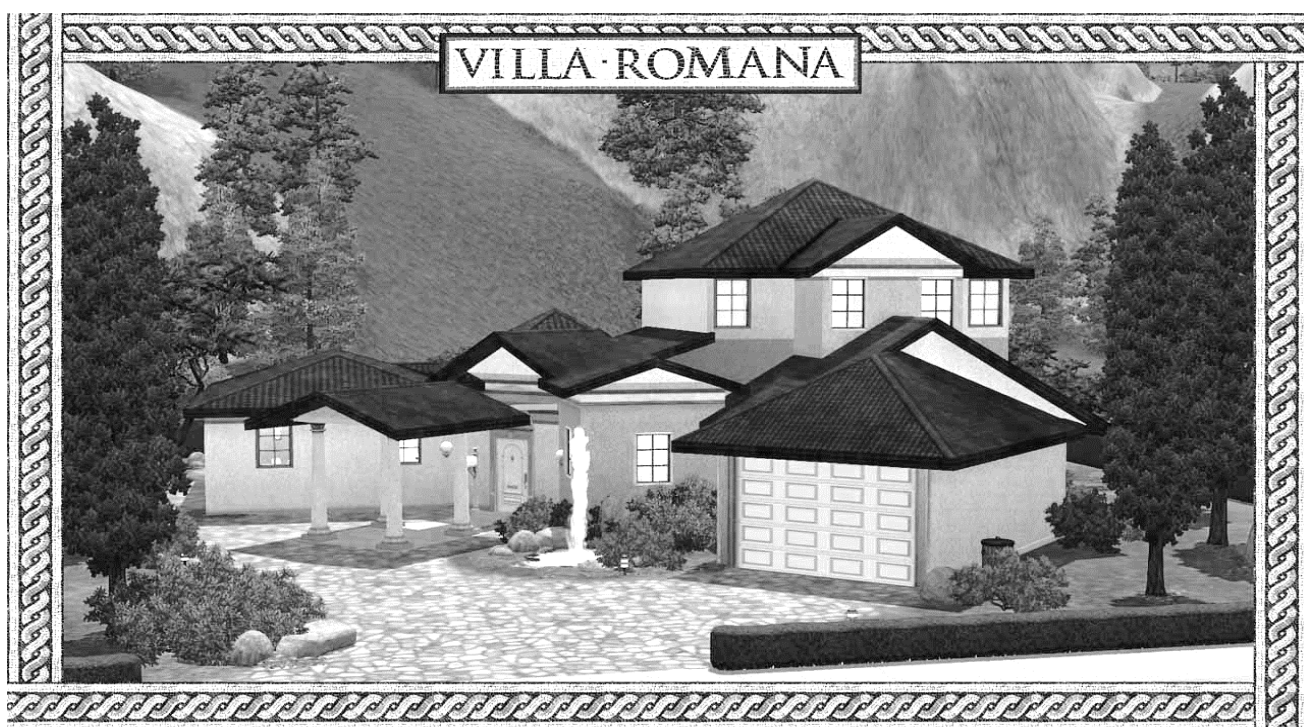
⁴⁴ Mars, Martis m – Mars, Ares.

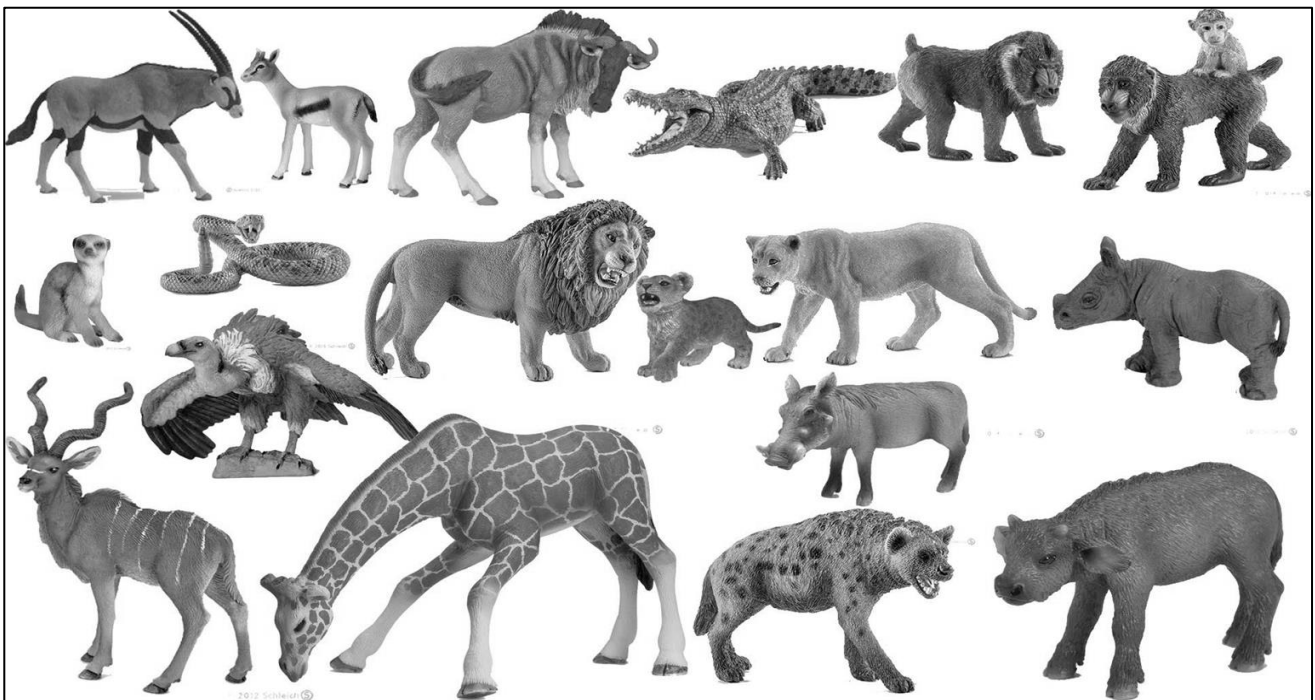
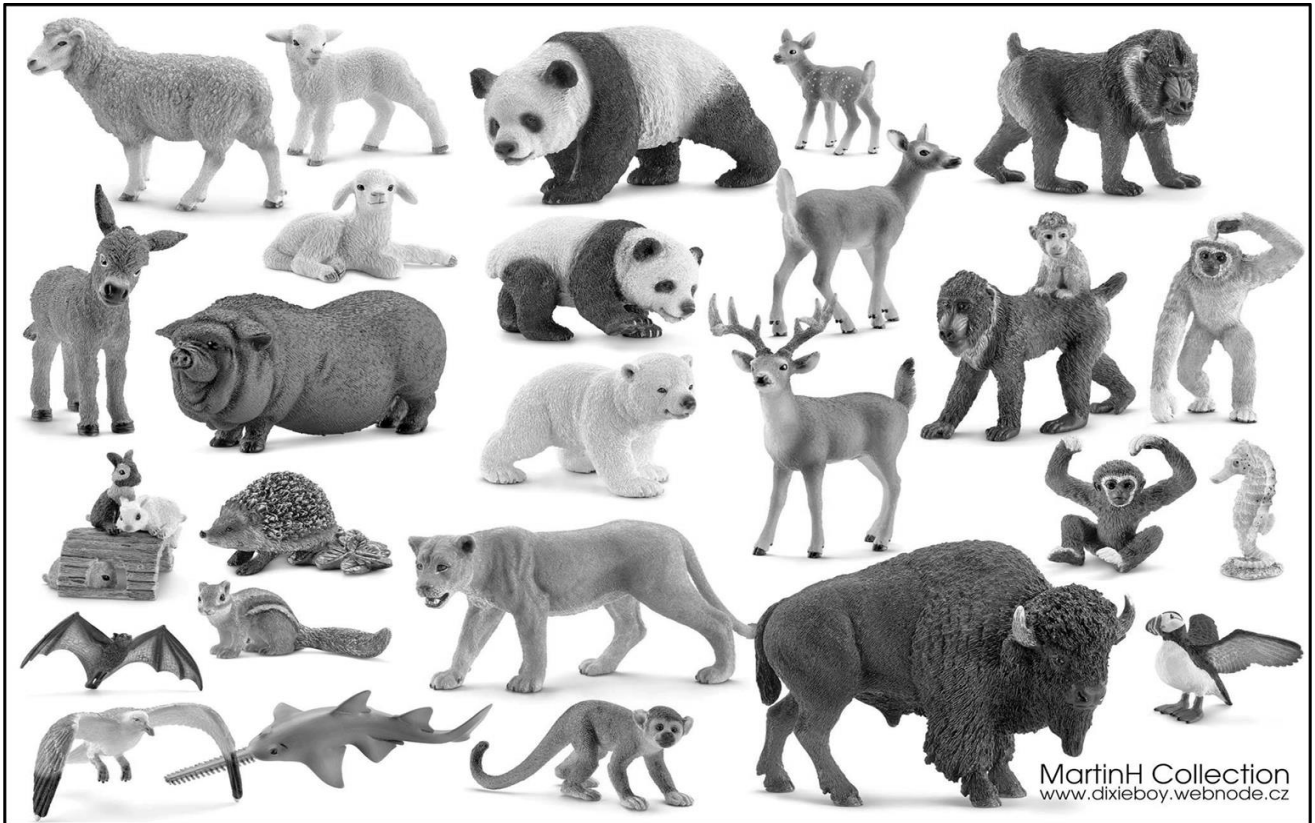
⁴⁵ Vulcanus, i m – Wulkan, Hefejstos.

⁴⁶ Hercules, is m – Herkules, Herakles.

53. ĆWICZENIA ZE SŁOWNICTWA

1. Wypisz łacińskie nazwy jak największej liczby elementów widocznych na obrazku.

54. ABLATIVUS ABSOLUTUS

Ablativus absolutus jest KONSTRUKCJĄ. Oznacza to, że słowa stojące w pewnych układach tłumaczą się inaczej, niż wskazują na to ich formy gramatyczne. By przetłumaczyć konstrukcję, trzeba umieć ją zauważyć w zdaniu oraz znać metodę jej przekładu.

Ablativus absolutus składa się z co najmniej 2 elementów, stojących ze sobą w związku zgody:

1. ablativus **rzeczownika** (przymiotnika, zaimka, liczebnika itp.)

2. ablativus **participium**

- praesentis activi *lub*

- perfecti passivi

ZESTAWIENIE KOŃCÓWEK ABLATIWU WSZYSTKICH DEKLINACJI

ABLATIVUS	I deklinacja	II deklinacja	III deklinacja	IV deklinacja	V deklinacja
singularis	-a	-o	-e/-i	-u	-e
pluralis	-is	-is	-ibus	-ibus	-ebus

ZESTAWIENIE KOŃCÓWEK ABLATIWU DLA PPA I PPP

ABLATIVUS	participium praesentis activi	participium perfecti passivi		
singularis	-e	-o <i>m</i>	-a <i>f</i>	-o <i>n</i>
pluralis	-ibus	-is		

ABLATIVUS ABSOLUTUS pełni funkcję zdania podrzędnego, dlatego zawsze towarzyszy mu zdanie nadrzędne. Zatem tłumacząc **ablativus absolutus** tworzymy z niego zdanie podrzędne zaczynające się od: **gdy** (*podczas gdy, kiedy, skoro, po, po tym jak*), *ponieważ, chociaż, mimo, jeżeli*. Wybór spójnika zależy od czasu i strony *participium*.

- ablativus absolutus z participium praesentis activi: *gdy, podczas gdy, kiedy, chociaż, mimo, ponieważ, skoro, jeśli* (wybór zależy od wycucia tłumacza)
- ablativus absolutus z participium perfecti passivi: *po, po tym jak*

PRZYKŁADY TŁUMACZENIA

	ablativus absolutus		zdanie nadrzędne
participium perfecti passivi	—	Urbe expugnata	milites domum properaverunt.
	Po	zdobyciu miasta	żołnierze pospieszyli do domu.
participium praesentis activi	—	Militibus pugnantibus	senatus de pace disputat.
	Gdy	żołnierze walczą	senat rozprawia o pokoju.

- ABLATIVUS ABSOLUTUS z *participium praesentis activi* wyraża **czynność równoczesną** w stosunku do czynności zdania nadrzędnego i czynną (*żołnierze walczą*).
- ABLATIVUS ABSOLUTUS z *participium perfecti passivi* wyraża **czynność wcześniejszą** w stosunku do czynności zdania nadrzędnego i bierną (*miasto zostało zdobyte*).

SPOSÓB TŁUMACZENIA ABLATIVU ABSOLUTU

1. Tłumaczymy zdanie nadrzędne (może to być dowolne zdanie – żadnych ograniczeń)
2. Tłumaczymy ABLATIVUS ABSOLUTUS, dodając przedtem spójnik zdania podrzędnego
 - a. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppa** rozpoczynamy od *gdy, podczas gdy, kiedy, ponieważ, chociaż* lub *jeśli*
 - b. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppp** rozpoczynamy od *po tym, jak* lub *po*
3. rzeczownik (przymiotnik, zaimek, liczebnik) składni (w ablatiwie) staje się podmiotem zdania
4. participium składni tłumaczymy jako:
 - a. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppa**: orzeczenie zdania w stronie czynnej (podmiot coś robi)
 - b. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppp**: orzeczeniem zdania w stronie biernej (z podmiotem coś się dzieje)

PORÓWNANIE ABLATIVU ABSOLUTU z ppa i ppp

czynność równoczesna czynna			
ablatus absolutus z ppa			zdanie nadrzędne
ablatus zaimka	ablatus rzeczownika	ablatus ppa	
Nostro	duce	vincente	hostes fugiebant.
<i>GDY nasz</i>	<i>wódz</i>	<i>zwycięzał</i>	<i>wrogonie uciekali.</i>
podmiot zdania		orzeczenie czynne	

czynność uprzednia bierna			
ablatus absolutus z ppp			zdanie nadrzędne
ablatus zaimka	ablatus rzeczownika	ablatus ppp	
Nostro	duce.	victo	hostes fugiebant.
<i>PO TYM JAK nasz</i>	<i>wódz</i>	<i>został zwyciężony</i>	<i>wrogonie uciekali.</i>
podmiot zdania		orzeczenie bierne	

54.1 ABLATIVUS ABSOLUTUS BEZ PARTICIPIUM

W składni **ablatus absolutus** zamiast *participium* wystąpić mogą

1. przymiotniki jak **vivus** (*żywy*), **invitus** (*niechętny*), **ignarus** (*nieświadomy*), **consciūs** (*świadomy*)
2. rzeczowniki oznaczające osobę działającą, urząd lub wiek, np.: **auctor**, **dux**, **consul**, **imperator**, **caesar**, **senatus**, **iudex**, **adiutor**, **adulescens**, **puer**, **senex** etc.

Składnia tego typu może być wyłącznie czynna, w domyśle pozostaje bowiem *ppa* od czasownika *esse*

- *Hannibale vivo* = *Za życia Hannibala* ☞ *gdy Hannibal był żywy, żył*
- *Cicerone consule* = *Za konsulatu Cicerona* ☞ *Gdy Cicero jest (był, został) konsulem*
- *Me puero* = *Gdy byłem chłopcem*
- *Omni senatu invito* = *Chociaż/gdy/ mimo że cały senat był niechętny*

PRZYKŁADY RÓŻNEGO SPOSOBU TŁUMACZENIA ABLATIVU ABSOLUTU

czynność równoczesna		participium praesentis activi	
		<i>zdanie nadrzędne</i>	<i>ablativus absolutus</i>
		<i>Hoc agitur</i>	<i>omnibus adversantibus.</i>
zdanie czasowe	To dzieje się	podczas gdy wszyscy się sprzeciwiają	
zdanie przyzwalające	To dzieje się	mimo sprzeciwu wszystkich/ choć wszyscy się sprzeciwiają.	
zdanie przyczynowe	To dzieje się	ponieważ wszyscy się sprzeciwiają.	
zdanie warunkowe	To dzieje się	jeśli wszyscy się sprzeciwiają.	
czynność uprzednia		participium perfecti passivi	
		<i>ablativus absolutus</i>	<i>zdanie nadrzędne</i>
		<i>Oratione facta</i>	<i>dux milites dimisit.</i>
zdanie czasowe	Po tym jak mowa została wygłoszona		wódz odesłał żołnierzy.
	Po wygłoszeniu mowy		wódz odesłał żołnierzy.
	(Wygłosiwszy mowę)		wódz odesłał żołnierzy.

1. Z poniższych elementów utwórz *ablativus absolutus* z *ppa* i *ppp*. Przetłumacz powstałe konstrukcje.

a. *rex + iudico* 1

ppa _____

ppp _____

b. *milites nostri + interficio* 3

ppa _____

ppp _____

c. *exercitus fortis + vinco* 3

ppa _____

ppp _____

d. *animal + lingo* 3

ppa _____

ppp _____

e. *homines omnes + morior* 3

ppa _____

ppp _____

2. Z poniższych elementów utwórz odpowiedni *ablativus absolutus*, a następnie przetłumacz całe zdania.

a. Caesar, aris + ipse, ipsa, ipsum + specto 1 _____ milites fortiter pugnabant. _____

b. Troia, ae + urbs + capio 3 _____ Graeci in patriam properaverunt. _____

c. Bellum + ferox + finio 4 _____ mulieres deis gratias agebant. _____

d. Romulus, i + regno 1 + guberno 1 _____ Romani cum Sabinis
bellum gerunt. _____

f. Periculum + cresco 3 _____ crescunt vires.

g. Qui, quae, quod + res *pl* + audio 4 _____ orator in forum rediit.

3. Przetłumacz zdania ze składnią *ablativus absolutus*.

a. Duobus litigantibus tertius gaudet. _____

b. Mutato nomine de te fabula narratur. _____

c. Latrante uno latrat statim et alter canis. _____

d. Graeci advenientibus Persis Thermopylas occupavere. _____

e. Etiam sanato vulnere cicatrix manet. _____

f. Anaxagoram ferunt nuntiata morte filii dixisse: "Sciebam me genuisse mortalem". _____

g. Odor rosarum manet in manu etiam rosa submota. _____

h. Omnia summa consecutus es virtute duce, comite fortuna. _____

i. Iunone invita Ulixes domum revertit. _____

j. Medicus heri venit aegroto dormiente. _____

k. *Non multi incolae ex oppido deleto servari poterant.* _____

Oppido deleto incolae magna in inopia erant. _____

l. Hostibus circumvenientibus Romani proelium comiserunt. _____

m. Exercitu exposito et loco castris idoneo capto Caesar ad hostes contendit cohortibus X. _____

n. Hostes loco superiore occupato Romanos prohibere coepere. _____

o. Galli ab exercitu Romano obsessi consilium coeperunt ex oppido fugere monente et iubente Vercingetorige⁴⁷. _____

⁴⁷ Vercingetorix, igitur *m* – Wercyngetoryks.

p. Cicerone consule coniuratio Catilinae⁴⁸ detecta est. _____

r. Galli Vercingetorige duce Romanis restiterunt. _____

s. 'Pater meus — inquit Hannibal — Hamilcar⁴⁹, puerulo me in Hispaniam cum exercitu properans, Karthagine deis hostias immolavit'. _____

t. Ne Ciceronis quidem temporibus intellegebantur ea, quae regnante Romulo aut Numa scripta erant. _____

4. Przetłumacz fragment tekstu wg Neposa *Vita Themistoclis*⁵⁰.

Fama de adventu Xerxis⁵¹ in Graeciam perlata Athenienses⁵² miserunt ad oraculum Delphicum⁵³ consultum. Atheniensibus deliberantibus Pythia⁵⁴ respondit, ut⁵⁵ moenibus ligneis se defenderent⁵⁶. Nullo responsum id intelligente Themistocles Atheniensibus persuasit, ut in naves se suaque omnia conferrent⁵⁷. Naves enim a deo murum ligneum nominari dixit. Tali consilio probato Athenienses naves conscenderunt urbemque reliquerunt.

Xerxes Thermopylis⁵⁸ expugnatis Athenas accessit easque interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Ceteris Graecis hortantibus, ut in suam quisque urbem iret⁵⁹ suisque se moenibus defenderet, Themistocles unus restitit et universos Persis pares fore dixit, dispersos perituros esse ostendit. Graecis ne his quidem verbis motis, Themistocles servorum suorum quem habuit fidelissimum, ad Xerxem misit nuntiatum Graecos in fuga esse.

Hac re audita Xerxes dolum servi in verbis non inesse credens Graecos aggressus est loco sibi alienissimo, Graecis opportunissimo. Graeci pugnare coacti Persas vicerunt. Victus est igitur Xerxes magis consilio Themistoclis, quam armis Graeciae.

⁴⁸ Catilina,ae *m* – Lucius Sergius Catilina.

⁴⁹ Hamilcar,aris *m* – Hamilkar.

⁵⁰ Themistocles,is *m* – Temistokles.

⁵¹ Xerxes,is *m* – Kserkses.

⁵² Athenienses,ium – Ateńczycy.

⁵³ Delphicus 3 – delficki.

⁵⁴ Pythia,ae *f* – Pytia.

⁵⁵ ut – aby.

⁵⁶ defenderent – *coniunctivus imperfecti*; tłumaczmy jak zwykły czasownik.

⁵⁷ conferrent – *coniunctivus imperfecti*; tłumaczmy jak zwykły czasownik.

⁵⁸ Thermopylae,arum *f* – Termopile.

⁵⁹ iret – *coniunctivus imperfecti*; tłumaczmy jak zwykły czasownik.

5. Przetłumacz tekst *De imperio Romano*.

Initio Romam reges gubernavisse scitis. Regibus exactis Romae quotannis duo consules creabantur, qui rei publicae consulebant. Tarentinis⁶⁰ devictis et Pyrrho⁶¹ rege pulso tota fere Italia in potestatem Romanorum subacta est. Gentibus Italiae subactis Romani finitimi facti sunt Carthaginiensibus⁶², quibuscum eos tribus bellis Punicis⁶³ dimicavisse scimus. Punicis bellis finitis Romani Carthaginiensium imperio potiti sunt. Ita Carthaginiensibus Hispaniā expulsis imperium Romanum mare Atlanticum tetigit. Carthagine autem captā Africa provincia Romana facta est. Postea Macedonibus⁶⁴, Graecis, Pergamenis⁶⁵ imperio Romano adiunctis fines imperii Romani ad Asiam propagati sunt. Potentiā Romanorum crescente reges atque liberae civitates arbitrio populi Romani se subiciebant. Multae igitur terrae et Africae, et Europae, et Asiae imperio Romano adiunctae sunt: Aegyptus, Hispania, Gallia, Britannia, Pannonia, Dacia, Macedonia, Graecia, Syria, aliaeque. Sed crescente magnitudine imperii luxuria et avaritia in civitatem Romanam invaserunt, quibus magnum illud Romanorum imperium dirutum est.

6. Przetłumacz zdania ze składnią *ablativus absolutus*.

a. Alienos agros irrigas tuis sitientibus? _____

b. Scelerati conscientia obstrepante dormire non possunt. Agitant eos Furiae. (Curt. 6.10.14) _____

c. *Absentem qui rodit amicum, / Qui non defendit alio culpante,*
Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto. (Hor. Sat. 1.4.81) _____

⁶⁰ Tarentini,orum – tarentyjczycy, mieszkańcy Tarentu.

⁶¹ Pyrrhus, i m – Pyrrus.

⁶² Carthaginienses, ium – kartagińczycy, mieszkańcy Kartaginy.

⁶³ Punicus 3 – punicki, kartagiński.

⁶⁴ Macedones, um – Macedończycy.

⁶⁵ Pergameni,orum – mieszkańcy Pergamonu

d. Athenienses naves conscendunt et nihil sentientibus Lacedaemoniis totam Spartam depraedantur. _____

e. *Lesbia mi praesente viro mala plurima dicit.* (Catull. 83.1) _____

Iason⁶⁶ divulgata opinione tam gloriosae expeditionis, exercitum fortissimorum virorum, qui Argonautae cognominati sunt, comparavit. (Justin. 42.2.11) _____

f. Omnes virum dixerunt patre nolente illam duxisse. (Sen. Contr. 10.3.12) _____

g. Allato ad se capite Cn. Pompei Caesar avertisse oculos dicitur. (Sen. Contr. 10.3.5) _____

h. Hannibal, dux Poenorum, victa classe, cui praefuerat, a militibus suis in crucem sublatus est. _____

i. Sol dictus est, quia, quum⁶⁷ est exortus, obscuratis omnibus sideribus solus apparet. (Cic. N.D. 2.27.68) _____

j. Audisse te credo Platonem⁶⁸ Socrate⁶⁹ mortuo primum in Aegyptum, post in Italiam et in Siciliam contendisse. (Cic. Rep. 1.10.16) _____

k. Cyrus subacta Asia et universo Oriente in potestatem redacto Scythis bellum infert. (Justin. 1.8.1) _____

l. Tuis et illius litteris perlectis exsilii gaudio et tibi et ago gratias et gratulor. (Cic. Fam. 16.16.1) _____

m. Caesare interfecto statim alte extollens Brutus pugionem Ciceronem nominatim exclamavit atque ei recuperatam libertatem est gratulatus. (Cic. Phil. 2.12.28) _____

n. Populus auditis in theatro Vergilii versibus surrexit universus et Vergilium veneratus est sic, quasi Augustum. (Tac. Dial.13) _____

⁶⁶ Iason, onis *m* – Jazon.

⁶⁷ quum = cum – tu: *ponieważ*.

⁶⁸ Plato, onis *m* – Platon.

⁶⁹ Scocrates, is *m* – Sokrates.

o. Regulum⁷⁰ Carthaginenses resectis palpebris illigatum in machina (vigilando) necaverunt. (Cic. Pis. 19.43) _____

p. Gravidae mulieres neglectis bonis ac salubribus cibis cinere se nonnumquam et carbonibus pascunt. _____

r. Verres⁷¹ praedonum duces accepta pecunia dimisit. (Cic. Verr. 1.4.9) _____

s. Cn. Cornelius Scipio in Hispania contra Poenos prospere pugnavit duce hostium, Magone⁷², capto. _____

t. Pompeius victus, turpissime, amissis etiam castris, solus fugit. (Cic. Fam. 7.3.2) _____

u. Ulixem vocat Homerus urbis vastatorem, quia bello Troiano, astutia sua capto Ilio et incenso finem fecit. _____

w. Tot tam praeclaris imperatoribus uno bello absumptis superstes est populus Romanus, eritque, mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus. (Liv. 28.28.12) _____

x. Autariatae⁷³, propter ranarum muriumque multitudinem relicto patrio solo sedes quaerebant. (Justin. 15.2.1) _____

y. Vergilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua nascitur Pompeio et Crasso consulibus, Idibus Octobribus anni 684. (Suet.) _____

z. *Quam bene Saturno vivebant rege!* (Tib. 1.3.35) _____

aa. Apud Graecos primus omnium Thales⁷⁴ Milesius⁷⁵ praedixit solis defectum, qui Alyatte⁷⁶ rege factus est. _____

bb. Urbem Romam condidere atque habuere initio Troiani, qui Aenea duce profugi sedibus incertis vagabantur. (Sall. Cat. 6.1) _____

⁷⁰ Regulus, *i m* - Marcus Atilius Regulus.

⁷¹ Verres, *is m* - Gaius Verres.

⁷² Mago, *onis m* - Magon.

⁷³ Autariatae, *arum* - Autariaci, starożytne plemię iliryjskie zamieszkujące tereny między terytoriami Ardiajów i Triballów (terytorium obecnej środkowej Bośni.)

⁷⁴ Thales, *is m* - Tales.

⁷⁵ Milesius 3 - milezyjski, mieszkający w Milecie.

⁷⁶ Alyattes, *is m* - Alyattes II, założyciel imperium lidyjskiego.

55. CO POWINIENIEŚ UMIEĆ 7

55.1 ZAKRES MATERIAŁU

MATERIAŁ Z POPRZEDNICH SEKCJI (CO POWINIENIEŚ JUŻ UMIEĆ 1, 2, 3, 4, 5, 6)

PODSTAWY

- Umieć rozpoznać i odróżnić od siebie 6 infinitiwów
- Umieć rozpoznać w zdaniu wszystkie konstrukcje ACI
- Umieć rozpoznać *participium futuri activi*
- Umieć rozpoznać w zdaniu konstrukcję CPA
- Umieć rozpoznać w zdaniu konstrukcję *Ablativus absolutus*
- Wiedzieć, czym są *verba deponentia* i *semideponentia*, i jak się je tłumaczy. Umieć odróżnić te czasowniki w słowniku i wiedzieć, jakie tworzą formy podstawowe.

W DZIEDZINIE FLEKSJI i SKŁADNI

- Umieć tworzyć 6 infinitiwów
- Umieć tworzyć konstrukcje ACI we wszystkich czasach i stronach
- Umieć tworzyć konstrukcję CPA we wszystkich czasach
- Umieć tworzyć konstrukcję *Ablativus absolutus*
- Umieć tworzyć i odmieniać *pfa*
- Umieć odmieniać *verba deponentia* i *semideponentia* we wszystkich czasach w indicativie

W DZIEDZINIE PRZEKŁADU

- Umieć przetłumaczyć na język polski tekst oryginalny, zawierający liczne konstrukcje.

55.2 SPRAWDZIAN 7

1. Przetłumacz tekst.

Regibus exactis patricios Romanos imperium potitos esse constat. At plebei agris bello vastatis in paupertate vixerunt. Patriciis non plebi, sed sibi ipsis consulentibus discordia magna inter patricios et plebeios exarsit. Deinde feneratoribus Romae in homines saevientibus plebs in Sacrum montem secessit, quae de sua salute et libertate pugnatura erat.

2. Wypisz z tekstu wszystkie konstrukcje, nazwij je i opisz ich elementy.

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____
- e. _____
- f. _____

3. Zdanie *At plebei agris bello vastatis in paupertate vixerunt* uzależnij od czasownika *constat*, tworząc ACI. Zapisz tę samą konstrukcję w pozostałych dwóch aspektach czasowych.

- a. _____
- b. _____
- c. _____

4. Od poniższych słów utwórz określone formy. Zaznacz, jeśli daną formę uważasz za niemożliwą do utworzenia.

- a. *od potitos esse* – *pfa Nmfn* _____
 – *ind. praes. act. 2 pl.* _____
 – *wszystkie infinitivy* _____

b. *od saevientibus* – *pfa, ppp, ppa Gen. sg. m* _____

c. *od pugnatura erat* – *wszystkie infinitivy* _____

56. FUNKCJE PRZYPADKA *GENETIVUSI ACCUSATIVUS*

Funkcja przypadku = specjalne tłumaczenie tego przypadku.

1. **GENETIVUS PARTITIVUS** (cząstkowy) składa się z conajmniej⁷⁷ jednego elementu:

A. **Genetiwu** rzeczownika (dowolnej deklinacji, liczby i rodzaju)

Genetivus partitivus wyraża wyjmowanie części z całości i stanowi ekwiwalent dla wyrażen z przyimkiem *ex* (*z*)⁷⁸. Wylącznie od fantazji autora tekstu zależy, czy posłuży się wyrażeniem przyimkowym z *ex* (*Abl.*), czy funkcją przypadku *Genetivus Partitivus*. Oba sposoby wyrażenia wyciągania części z całości tłumaczy się na język polski tak samo. W przypadku *Genetivus Partitivus* należy dodać w tłumaczeniu przyimek *z*, *spośród*

wyrażenie z <i>ex</i>	<i>Genetivus partitivus</i>	Znaczenie to samo
Unus <i>ex</i> PUERIS (<i>Abl.</i>)	Unus PUERORUM (<i>Gen.</i>)	Jeden z / spośród chłopców.
Prima <i>ex</i> PUELLIS (<i>Abl.</i>)	Prima PUELLARUM (<i>Gen.</i>)	Pierwsza z / spośród dziewczyn.
Multi <i>ex</i> ROMANIS (<i>Abl.</i>)	Multi ROMANORUM (<i>Gen.</i>)	Liczni z / spośród Rzymian.
Unus <i>ex</i> NOBIS (<i>Abl.</i>)	Unus NOSTRUM (<i>Gen.</i>)	Jeden z / spośród nas

2. **GENETIVUS QUALITATIS (jakości)** występuje zawsze z przymiotnikiem, liczebnikiem lub zaimkiem: np.: *magnus, maximus, summus, septimus, talis*. Oddajemy go w tłumaczeniu najczęściej dodając przyimek *o*, np.: *kobieta o pięknych oczach*. Wyraża cechę człowieka, przedmiotu lub pojęcia.

- vir magni ingenii* (*mąż o wielkim talencie*)
- puer novem annorum* (*chłopiec w wieku 9 lat/ dziewięcioletni*)
- Bellum triginta annorum fuit*. (*Wojna trwała 30 lat*)

3. **GENETIVUS CHARACTERISTICUS (charakteryzujący)** występuje zawsze z czasownikiem *esse*. Tłumaczymy go dodając zwroty *jest* czyjaś *cechą, rzeczą, właściwością, znyczajem, obowiązkiem, dowodem, oznaką* etc.

- Stulti** est ridere. (*Śmiech jest cechą głupca*)
- Sapientis** est vera dicere. (*Obowiązkiem mędrca jest mówić prawdę.*)

⁷⁷ Rzeczownikowi może towarzyszyć dowolna ilość przydawek (przymiotników, zaimków, liczebników, imiesłowów itp.).

⁷⁸ Pamiętaj, że w języku poskim przyimek *z* rządzi Dopelniancem: *jeden z (Kogo? Czego?) chłopców*. W łacinie przyimek *ex* rządzi wyłącznie *Ablativem*.

4. ACCUSATIVUS DUPLEX (*podwójny*)

ACCUSATIVUS DUPLEX składa się z conajmniej dwóch elementów:

- a. **Accusativus** rzeczownika (dowolnej deklinacji, liczby i rodzaju)
- b. **Accusativus** rzeczownika (dowolnej deklinacji, liczby i rodzaju)

ACCUSATIVUS DUPLEX występuje po poniższych i im podobnych czasownikach:

appello, dico, nomino, voco = nazywam (nazywam KOGO? CO? (chłopca) **KOGO? CO?** (bohaterem))
eligo, designo = wybieram, mianuję (mianuję KOGO? CO? (obywatela) **KOGO? CO?** (senatorem))
facio, efficio, reddo = robię, tworzę, czynię (czynię KOGO? CO? (senat) **KOGO? CO?** (nadzorcą państwa))
me praebeo, me praesto = okazuję się (okazuje KOGO? CO? (się) **KOGO? CO?** (tchórzem))
puto, duco, iudico = uważam za (uważam KOGO? CO? (Cicerona) za **KOGO? CO?** (polityka))

Np.: *Ciceronem maximum oratorem appello* – Nazywam Cicerona największym mówcą

5. ACCUSATIVUS EXCLAMATIONIS (*wykrzyknienia*) występuje zwykle z przydawką.

Wyraża okrzyk bólu, oburzenia lub podziwu.

- a. Heu **me miserum!** O *ja biedny!*
- b. O **stultum hominem!** O *głupi człowieku!*
- c. O **virum Sparta dignum!** O *mężu godzien Sparty!*

1. W poniższych zdaniach znajdź i nazwij użycie przypadku *Genetivus* i *Accusativus*. Przetłumacz zdania.

a. Xerxis classis mille ducentarum navium longarum fuit. _____

b. Boni ducis est prima in acie pugnare. _____

c. Septem eorum a latronibus in his silvis occisi sunt. _____

d. Muri altitudo fuit pedum sedecim. _____

e. Philosophi est pauca verba dicere. _____

f. Quis vestrum me sequetur? _____

g. O fallacem hominum spem! _____

h. Ciceronem optimum oratorum Romanorum putamus. _____

2. Napisz po łacinie.

a. Cechą dobrego wodza jest męstwo. _____

b. Spotkałem kobietę o pięknej figurze. _____

c. O, czasy, o, obyczaj! _____

d. Okazałeś się najlepszym z wodzów. _____

e. Flota wrogów składała się ze stu okrętów. _____

f. Zwyczajem wszystkich ludzi jest kłamać. _____

g. Jeden z moich synów jest chłopcem w wieku 10 lat. _____

h. Katon⁷⁹ był mężem o twardym charakterze. _____

i. Sądzę, że jesteście głupcami. _____

j. Zwyczajem Rzymian było składanie ofiar bogom. _____

⁷⁹ Cato, onis *m*

57. GERUNDIUM I GERUNDIVUM (PFP)

57.1 GERUNDIUM

GERUNDIUM jest **rzeczownikiem odsłownym** (odczasownikowym) rodzaju nijakiego. W tłumaczeniu na język polski oddajemy je przez rzeczowniki odsłowne zakończone na *-anie, -enie, -cie* np. *czytanie, chodzenie, picie* itp.

Gerundium odmienia się przez przypadki wg deklinacji II *n*. Nie tworzy Vocativu ani Pluralis.

- Gerundium tworzy się na temacie praesentis czasownika przez dodanie cechy **-nd-** i końcówek **deklinacji II rodzaju nijakiego**.
- Nominativus gerundii = infinitivus czasownika (forma podstawowa)

	I	II	III	IV
sg.	ama- + nd-	mone- + nd-	leg- + e + nd-	audi- + e + nd-
Nom.	amare <i>kochanie</i>	monere <i>upominanie</i>	legere <i>czytanie</i>	audire <i>śłuchanie</i>
Gen.	ama-nd-i	mone-nd-i	leg-e-nd-i	audi-e-nd-i
Dat.	ama-nd-o	mone-nd-o	leg-e-nd-o	audi-e-nd-o
Acc.	(ad) ama-nd-um	(ad) mone-nd-um	(ad) leg-e-nd-um	(ad) audi-e-nd-um
Abl.	ama-nd-o	mone-nd-o	leg-e-nd-o	audi-e-nd-o

- Gerundium ma tylko liczbę pojedynczą rodzaju nijakiego.
- Accusativus gerundii występuje zwykle z przyimkiem ad.
- Nie znajdziesz gerundium w słowniku: jeśli widzisz w słowie cechę *-nd-*, szukaj pod czasownikiem!
- GERUNDIUM RZĄDZI TYM SAMYM PRZYPADKIEM, JAKIM RZĄDZI CZASOWNIK, OD KTÓREGO GERUNDIUM POCHODZI (zwykle accusatiwem).

RZĄD GERUNDIUM (ten sam, co rząd czasownika, od którego *gerundium* pochodzi)

polski		łacina		
czytanie książki	dopełniacz	lego 3 (acc.)	legere librum	accusativus
stawianie mostu	dopełniacz	facio 3 (acc.)	facere pontem	accusativus
przyglądanie się córce	celownik	specto 1 (acc.)	spectare filiam	accusativus
posługiwanie się nożem	narzędnik	utor (abl.)	uti cultro	ablativus

ZASTOSOWANIE GERUNDIUM W ZDANIACH

Nom.	<i>Discere utile est.</i>	<i>Uczenie się jest pożyteczne.</i>
Gen.	<i>Discendi ars difficilis est</i>	Umiejętność uczenia się jest trudna.
Dat.	<i>Discendo multum temporis impendimus.</i>	Uczeniu się poświęcamy wiele czasu.
Acc.	<i>Ad discendum haec aetas apta est.</i>	Ten wiek jest odpowiedni do uczenia się .
Abl.	<i>Discendo mens hominis alitur.</i>	Z uczenia się czerpie pożytek umysł człowieka.

57.2 GERUNDIVUM

GERUNDIVUM (PARTICIPIUM FUTURI PASSIVI, PFP) jest imiesłowem (przymiotnikiem odsłownym). Tłumaczymy je na język polski, dodając słówko *mający być, wart, godzien itp., np.: legendus = mający być czytany / wart czytania / godzien czytania*

Możliwych jest kilka sposobów tłumaczenia *gerundivum* na polski.

liber legendus	książka mająca być czytana
	książka godna/warta czytania
	książka, którą należy (prze-)czytać
	książka, która powinna być czytana

- Gerundivum tworzy się na temacie praesentis czasownika przez dodanie cechy **-nd-** i końcówek, jak dla przymiotników deklinacji I/II (-us, -a, -um)
- Gerundivum odmienia się jak przymiotnik deklinacji I/II
- Gerundivum ma 3 rodzaje *mfn*, dwie liczby *sg.* i *pl.* oraz pełną odmianę przez przypadki

kon.	infinitivus	temat	spójka	cecha	końcówki	pełna forma dla 3 rodzajów, Nom. sg.
I	amare	ama-		nd	us, a, um	amandus, amanda, amandum <i>amandus 3</i>
II	videre	vide-		nd	us, a, um	videndus, videnda, videndum <i>videndus 3</i>
III	legere	leg-	e	nd	us, a, um	legendus, legenda, legendum <i>legendus 3</i>
IV	audire	audi-	e	nd	us, a, um	audiendus, audienda, audiendum <i>audiendus 3</i>

1. Czy jakkolwiek forma *gerundii* i *gerundivi* może wyglądać tak samo? _____

- Nie znajdziesz gerundivum w słowniku: jeśli widzisz w słowie cechę -nd-, szukaj pod czasownikiem!

Jak odróżnić gerundium od gerundivum w tekście?

1. **GERUNDIUM** występuje tylko w *singularis neutri*. W *pluralis* może pojawić się wyraz, którym GERUNDIUM rządzi. Zachodzi tu związek rządu, np. *legere libros*
2. **GERUNDIVUM** może stać również w *pluralis* **wszystkich rodzajów**. Wówczas i rzeczownik (przymiotnik, zaimek, liczebnik), który mu towarzyszy MUSI być w pluralis. Zachodzi tu związek zgody, np. *liber legendus, epistula legenda, scriptum legendum*

Jeśli widzisz formę z cechą –nd- w pluralis lub/i rodzaju żeńskim, MUSI to być GERUNDIVUM

57.3 ZAMIANY GERUNDIUM ↔ GERUNDIVUM

Rzymianie mogli wyrazić tę samą treść, posługując się albo *gerundium*, albo *gerundivum* w sytuacji, w której język polski posługuje się rzeczownikiem odsłownym, np. *czytanie książek, prowadzenie wojny*. Częściej tego typu stwierdzenia wyrażane są po łacinie za pomocą *gerundivum*.

gerundium			gerundivum		
consilium	condendi	urbes	consilium	urbium	condendarum
cuius?	<i>genetivus sg.</i>	<i>accusativus</i>	cuius?	<i>genetivus; ten sam rodzaj i liczba</i>	
<i>zamiar</i>	założenia	miast	<i>zamiar</i>	miast	mających być założonymi
			<i>zamiar</i>	miast	założenia
spes	liberandi	patriam	spes	patriae	liberandae
cuius?	<i>genetivus sg.</i>	<i>accusativus</i>	cuius?	<i>genetivus; ten sam rodzaj i liczba</i>	
<i>nadzieja</i>	oswobodzenia	ojczyzny	<i>nadzieja</i>	ojczyzny	mającej być oswobodzoną
			<i>nadzieja</i>	ojczyzny	oswobodzenia
de	legendo	libros	de	libris	legendis
quo?	<i>ablativus sg.</i>	<i>accusativus</i>	quo?	<i>ablativus; ten sam rodzaj i liczba</i>	
<i>o</i>	czytaniu	książek	<i>o</i>	książkach mających być czytanyymi	
			<i>o</i>	książek	czytaniu
ad	ducendum	exercitum	ad	exercitum	ducendum
quem? quid?			quem? quid?	<i>accusativus; ten sam rodzaj i liczba</i>	
<i>do</i>	prowadzenia	wojska	<i>do</i>	wojska	mającego być prowadzonym
			<i>do</i>	wojska	prowadzenia
voluntas	studendi	Latinae	voluntas	Latinae	studendae
cuius?	<i>genetivus sg.</i>	<i>dativus</i>	cuius?	<i>dativus; ten sam rodzaj i liczba</i>	
<i>chęć</i>	uczenia się	łaciny	<i>chęć</i>	łaciny, której trzeba się uczyć	
			<i>chęć</i>	łaciny	uczenia się

1. Dlaczego w przykładzie 3 formy *gerundii* i *gerundivi* wyglądają tak samo (*ad ducendum exercitum = ad exercitum ducendum*)? _____
2. Dlaczego w przykładzie 4 słowo *Latinae* jest w Dativie? _____

ZAMIANA GERUNDIUM NA GERUNDIVUM I GERUNDIVUM NA GERUNDIUM

- I. Zamieniamy *gerundium* na *gerundivum*. (*Spes*) ***liberandi patriam*** ∪ (*Spes*) ***patriae liberandae***
1. Patrzymy, w jakim przypadku stoi gerundium (tu: w Gen: *liberandi*).
 2. Patrzymy w jakim rodzaju stoi słówko, którym gerundium rządzi (tu: żeński *patriam*)
 3. Na ten sam przypadek (tu: Gen.) i ten sam rodzaj (tu: żeński) zamieniamy gerundivum (*liberandae*)
 4. W tym samym przypadku, liczbie i rodzaju (związek zgody) musi stanąć towarzyszący rzeczownik (*patriae*)
- Znaczenie obu wyrażzeń jest identyczne: **(nadzieja) oswobodzenia ojczyzny**

- II. Zamieniamy *gerundivum* na *gerundium*. (*Spes*) ***patriae liberandae*** ∪ (*Spes*) ***liberandi patriam***
1. Patrzymy, w jakim przypadku stoi gerundivum (tu: Gen. *liberandae*). Rodzaj gerundivum nie jest istotny.
 2. W tym samym przypadku stawiamy *gerundium* (*liberandi*)
 3. Sprawdzamy, jakim przypadkiem rządzi nasze *gerundium* (tym samym, którym rządzi czasownik *libero* 1). Prawie zawsze jest to Accusativus.
 4. Sprawdzamy, w jakiej liczbie stał rzeczownik przy *gerundivum* (tu: w sg. *patriae*).
 5. Stawiamy przy *gerundium* w *genetivie* (*liberandi*) rzeczownik w Accusativie (bo *libero* rządzi Accusativem) singularis (bo powtarzamy liczbę z *gerundivum*) (*patriam*)
- Znaczenie obu wyrażzeń jest identyczne: **(nadzieja) oswobodzenia ojczyzny**

1. Zamień wyrażenia z *gerundium* na *gerundivum* lub z *gerundivum* na *gerundium*. Przetłumacz je.

- a. *occasio capiendi urbem* _____

- b. *facultas carminum legendorum* _____

- c. *spes reddendi pecuniam meam* _____

- d. *utilitas Latinae discendae* _____

- e. *potestas liberandi patriam caram* _____

- f. *necessitudo dicendae sententiae* _____

- g. *venia parcendi vitae* _____

- h. *cupido magni imperii potiendi* _____

- i. ars ponendorum movendorumque castrorum _____

- j. ad litteras scribendas _____

- k. de comparando bonam vitam _____

- l. consilium mittendi legatos ad hostes _____

- m. ad arma capienda _____

- n. voluntas historiae discendae _____

- o. tempus litterarum studendarum _____

- p. de delendo urbes _____

- q. pro silvis excidendis _____

- r. ad verbum dicendum _____

- s. necessitas liberorum educandorum _____

- t. de alendo equos albos _____

- u. potestas belli inferendi _____

- v. ad expugnandum tures _____

- w. de hostiis immolandis _____

- x. occasio capiendi piratas _____

- y. iussum ad ancoras solvendas _____

- z. de virgine viro in matrimonium danda _____

- aa. contra tradendum nobis pecuniam _____

- bb. ad genua flectenda _____

- cc. vinum ad pocula implenda _____

2. Przetłumacz wyrażenia na łacinę posługując się i GERUNDIUM i GERUNDIVUM

1. Nadzieja na zniszczenie okrętów wrogów _____

2. Użytek z posiadania licznych niewolników _____

3. Możliwość prowadzenia wojny _____

4. Okazja studiowania filozofii _____

5. Żądza dotknięcia zgrabnej dziewczyny _____

6. Umiejętność pisania wierszy _____

7. Wola czynienia dobra _____

8. Zwyczaj zakładania⁸⁰ białej togi _____

9. O nadawaniu praw _____

10. Do zabijania wrogów _____

⁸⁰ induo 3 – wdziewać, zakładać.

3. Przetłumacz zdania. Zdecyduj, czy w zdaniu jest *gerundium*, czy *gerundivum*.

- a. Amicus meus saepe legit et scribit, nam audiendo et legendo amicus meus studet. _____

- b. Non nobis tantum vivimus, sed amicis fovendis patriaeque defendendae. _____

- c. De patria defendenda milites cogitare debent. _____

- d. Inter bella et pericula non est locus⁸¹ litteris studendis. _____

- e. Romani ad castra ponendum a duce missi sunt. _____

- f. Semper locus est amicos corrigendo. _____

- g. Philosophi de moribus corrigendis loquuntur. _____

- h. Galli ad moenia delenda veniunt. _____
- i. Graeci ad Troiam expugnandam Helenamque liberandam navigant. _____

- j. Dux militibus signum ad naves delendum dat. _____

- k. Cogitando et legendo animus sapientis alitur. _____

- l. Equi albi a Germanis ad currum sacrum trahendum eligebantur. _____

- m. Homines antiqui ad deos colendos prompti erant. _____

- n. Dux belli peritus ait nobis multa de bello cum inimicis gerendo remque publicam defendendo. _____

4. Od poniższych czasowników utwórz *gerundium* lub *gerundivum* w odpowiednich formach. Przetłumacz utworzone formy.

	OD	UTWÓRZ	WYNIK	TŁUMACZENIE
a.	mitto 3	Acc. sg. <i>f</i> gerundivi		
b.	punio 4	Dat. gerundii		
c.	timeo 2	Gen. pl. <i>m</i> gerundivi		
d.	canto 1	Nom. sg. gerundii		
e.	duco 3	Acc. pl. <i>n</i> gerundivi		
f.	facio 3	Acc. sg. gerundii		
g.	sentio 4	Abl. pl. gerundivi		
h.	peto 3	Gen. sg. <i>n</i> gerundivi		
i.	capio 3	Gen. pl. <i>f</i> gerundivi		

⁸¹ locus est + Dat.

5. Przetłumacz zdania. Zdecyduj, czy w zdaniu jest *gerundium*, czy *gerundivum*.

1. Pythagoras Aegyptum primo, mox Babyloniam ad perdiscendos siderum motus originemque mundi spectandam profectus, summam scientiam consecutus est. Inde regressus, Cretam et Lacedaemona ad congoscendas Minois et Lycurgi inclitas leges contenderat. (IUSTIN. 20.4.3) _____

2. Suebi vinum ad se omnino importari non sinunt, quod ea re ad laborem ferendum remollescere homines atque effeminari arbitrantur. (CAES. B.G. 4.2.6) _____

3. Ad vivendum, velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. (APUL. Magia. 21) _____

4. Ad edendum et bibendum plus, quam viri, estis; ad laborandum nec manus habetis nec pedes. (ERASM. 1.256) _____

5. Caesar, nactus idoneam ad navigandum tempestatem, solvit equitesque in ulteriorem portum progredi et naves conscendere et se sequi iussit. (CAES. B.G. 4.23.1) _____

6. Tiberius Gracchus triumvir creatus est dividendis agris. (FLOR. 2.2.6) _____

7. Iuppiter nullo magis hominem separavit a ceteris animalibus, quam dicendi facultate. (QUINT. 2.16.12) _____

8. Caesar oppidum expugnavit et ad deripiendum militibus concessit. (CAES. B.C. 3.80.70) _____

9. Ubi Nilus ad illa, quae Catadūpa nominantur, praecipitat ex altibus montibus, ea gens, quae illum locum accolit, propter magnitudinem sonitus, sensu audiendi caret. (CIC. Rep. 6.19) _____

10. *Gloria vincendi iuncta est cum milite, Caesar, Caesar, parcenti gloria sola tua est.* _____

11. Hostes ex muro et turribus submoventur; non datur libera muri defendendi facultas. (CAES. B.G. 2.11.3) _____

12. Stoicus Diogenes et Academicus Carneades hanc amplissimam omnium artem — bene vivendi disciplinam — vita magis quam litteris persecuti sunt. (CIC. Tusc. 4.3.5) _____

13. Romulum Remumque cupido cepit in iis locis, ubi expositi ubique educati erant, urbis condendae. (LIV. 1.6.3) _____

14. Optimus est orator, qui dicendo animos audientium et docet et delectat et promovet. (CIC. Opt. 1.3) _____

15. *Extemplo Libyae magnas it Fama per urbes, /
Fama, malum qua non aliud velocius ullus: /
Mobilitate viget viresque acquirit eundo.* (V. Aen. 4.173) _____

16. In diligendo cibo et potu valetudinis potius, quam voluptatis ratio habenda est. _____

17. Atomus est corpusculum minutum et individuum, quo in explicanda origine mundi utebatur Democritus et post eum Epicurus. _____

18. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris avida cognoscendi novum regem (=Alexandrum); plures obviam egressi sunt. (CURT. 5.1.19) _____

19. Temptando cuncta caeci quoque tuto ambulant. (SYR. 687) _____

20. Oculos natura nobis, ut equo setas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. (CIC. De or. 3.59.222) _____

21. Numquamne legisti Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriāque commotum ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse statimque, ut viderat, abisse? (PLIN. Ep. 2.3.8) _____

6. Przetłumacz wyrażenia i zdania.

- a. status nascendi _____
- b. ars amandi _____
- c. ars moriendi _____
- d. rex tremendae maiestatis _____
- e. *De republica emendanda* libri Andreae Modrevii inscribuntur. _____

- f. Manus etiam elephanto data est, per quam data suscipit et ori suo voranda tradit. _____

- g. Beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda aut scribere legenda. _

- h. Navigare necesse est, vivere non est necesse _____

- i. Socrates adiuvit Euripidem⁸² in tragoediis scribendis. _____

- j. Scribere scribendo, dicendo dicere disces. _____

- k. Romulum Remumque cupido cepit urbis condendae. _____

⁸² Euripides, is *m* – Eurypides.

58. CONIUGATIO PERIPHRASTICA PASSIVA (CPP)

Coniugatio periphrastica passiva (*koniugacja omowna bierna*) jest KONSTRUKCJĄ. Oznacza to, że słowa, stojące w pewnych układach, tłumaczą się inaczej, niż wskazują na to ich formy gramatyczne. By przetłumaczyć konstrukcję, trzeba umieć zauważyć ją w zdaniu oraz znać metodę jej przekładu.

Coniugatio periphrastica passiva składa się zawsze z 2, czasem z 3 elementów:

1. gerundivum (w Nominativie)
2. czasownik *esse* w dowolnym czasie, trybie i osobie
- (3. Dativus auctoris (narzędnik sprawcy – funkcja przypadka występująca wyłącznie w tej konstrukcji))

Istnieją 4 możliwe odmiany tej konstrukcji:

	podmiot	gerundivum	czasownik <i>esse</i>	dativus auctoris	Znaczenie
1	—	Legendum	est/erat/erit/fuit	—	Powinno się / należy czytać.
	—	nom. sg. <i>n</i>	3 os. sg.	—	forma nieosobowa
2	—	Legendum	est/erat/erit/fuit	puero sapienti.	Mądry chłopiec powinien czytać.
	—	nom. sg. <i>n</i>	3 os. sg.	dat. auctoris	Dat. auctoris staje się podmiotem, który 'musi'
3	Liber	legendus	est/erat/erit/fuit	—	Powinno się / należy czytać książkę.
	związek zgody			—	forma nieosobowa + przedmiot czynności
4	Liber	legendus	est/erat/erit/fuit	puero sapienti.	Mądry chłopiec powinien czytać książkę.
	związek zgody			dat. auctoris	Podmiot, który 'musi' + przedmiot czynności

1. *Gerundivum* stoi w **Nominativie sg. neutri**. Towarzyszy mu czasownik *esse* w dowolnym czasie w 3 os. sg. Konstrukcję tłumaczymy nieosobowo: *powinno się... należy... trzeba...*

WIADOMO, CO NALEŻY ZROBIĆ, NIE WIADOMO, KTO MA TO ZROBIĆ

2. *Gerundivum* stoi w **Nominativie sg. neutri**. Towarzyszy mu czasownik *esse* w dowolnym czasie w 3 os. sg. oraz *Dativus Auctoris*, określający osobę, która musi coś zrobić. Konstrukcję tłumaczymy osobowo: *ktos (Dativus Auctoris) powinien... musi...*

WIADOMO, KTO MUSI COŚ ZROBIĆ, NIE WIADOMO, Z CZYM

3. *Gerundivum* stoi w **Nominativie dowolnego rodzaju i liczby** (rodzaj i liczba *gerundivum* zależą od rodzaju i liczby towarzyszącego mu rzeczownika, z którym *gerundivum* tworzy związek zgody). Towarzyszy mu czasownik *esse* w dowolnym czasie w 3 os. sg. lub. pl. (tworzy związek zgody z *gerundivum*). Konstrukcję tłumaczymy nieosobowo: *powinno się... należy... trzeba....* Rzeczownik, stojący w związku zgody z *gerundivum*, określa przedmiot, z którym należy coś zrobić.

WIADOMO, CO NALEŻY ZROBIĆ Z CZYM, NIE WIADOMO, KTO MA TO ZROBIĆ

4. *Gerundivum* stoi w **Nominativie dowolnego rodzaju i liczby** (rodzaj i liczba *gerundivum* zależą od rodzaju i liczby towarzyszącego mu rzeczownika, z którym *gerundivum* tworzy związek zgody). Towarzyszy mu czasownik *esse* w dowolnym czasie w 3 os. sg. lub. pl. (tworzy związek zgody z *gerundivum*) oraz *Dativus Auctoris*, określający osobę, która musi coś zrobić. Konstrukcję tłumaczymy osobowo: *ktos (Dativus Auctoris) powinien... musi coś zrobić z czymś*. Rzeczownik, stojący w związku zgody z *gerundivum*, określa przedmiot, z którym należy coś zrobić.

WIADOMO, KTO MUSI CO ZROBIĆ I Z CZYM

Przykładowe CONIUGATIONES PERIPHRASTICAE PASSIVAE
w różnych czasach i formach

- Liber (*m*) legendus (*m*) est / erat / erit / fuit / fuerat / fuerit ☞ książkę trzeba / trzeba było / trzeba będzie / trzeba było (wcześniej) / trzeba będzie czytać
- Epistulae (*f*) scribendae (*f*) erunt ☞ trzeba będzie pisać / napisać listy
- Scio librum (*acc.*) legendum (*acc.*) esse / fuisse (*inf.*)☞ wiem, że książka powinna być / powinna była być czytana (ACI)
- Civibus templa (*n*) struenda (*n*) sunt / erant / fuerunt / erunt / fuerant / fuerunt / ☞ obywatele powinni / powinni byli /
- Tacendum est /erat/ fuit /erit /fuerat /fuerit ☞ należy / należało / będzie trzeba / należało (wcześniej) / będzie trzeba milczeć

1. Przetłumacz wyrażenia.

- a. Pugnandum est _____
- b. Militibus pugnandum est _____
- c. Tacendum est _____
- d. Nobis tacendum est _____
- e. Moriendum est _____
- f. Omnibus hominibus moriendum est _____
- g. Laudandum fuit _____
- h. Laudandum tibi fuit _____
- i. Amandus fuisti _____
- j. Amanda huic viro fuisti _____
- k. Precandum est _____
- l. Deus precandus est _____
- m. Deus hominibus precandus est _____
- n. Hominibus precandum est _____
- o. Nil desperandum est _____
- p. Discenda est virtus. _____
- q. Pacta sunt servanda. _____
- r. Argumenta non numeranda, sed ponderanda sunt. _____
- s. Existit quaestio, num amici novi veteribus sunt anteponendi. _____
- t. Ut⁸³ desint vires, tamen est laudanda voluntas. _____
- u. Dulcibus est verbis mollis alendus amor. _____
- v. Tota vita discendum est mori. _____
- w. Audendum est: fortes adiuvat ipsa Venus. _____
- x. Ceterum censeo Karthaginem delendam esse. _____
- y. De gustibus non est disputandum. _____

⁸³ Ut – tu: *choć*.

2. Napisz po łacinie.

- a. Wszyscy powinni czytać wiersze Owidiusza. _____

- b. Wiersze należy czytać, mowę chwalić, dzieło skończyć⁸⁴. _____

- c. Nie należy nic czynić bez rozważenia⁸⁵. _____

- d. Powinniście byli wybrać nowego króla. _____

- e. Będziemy musieli wysłać do nich poselstwo⁸⁶. _____

- f. Trzeba mądrze rozstrzygnąć⁸⁷. _____

- g. Wódz będzie musiał wyprowadzić wojsko z obozu. _____

3. Przetłumacz zdania.

- a. Ultima semper /
Exspectanda dies homini, dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet. (OV. Met. 3.135) _____

- b. Omnia homini, dum vivit, speranda sunt. (SEN. Ep. 70.6) _____

- c. Tamdiu discendum est, quamdiu nescis. Si proverbio credimus: „quam diu vivis”. (SEN. Ep. 76.3)

- d. Tuis verbis, Cicero, utendum est: „O tempora, o mores!” (SEN. Suas. 6.3) _____

- e. Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus. (HOR. Od. 1.37.1) _____

- f. Deliberandum est saepe, statuendum est semel. (SYR. 152) _____

- g. De duobus malis minus est semper eligendum. _____

- h. Faciendum id nobis, quod parentes imperant. (PL. Stich. 54) _____

- i. Non omnis error stultitia est dicenda. (CIC. Div. 2.43.90) _____

⁸⁴ Perficio 3.

⁸⁵ Prudentia,ae f.

⁸⁶ Legatio,onis f.

⁸⁷ Statuo 3.

j. Morte magis metuenda senectus. (IUV. 11.45) _____

k. Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

O, cives, cives, quaerenda pecunia primum est,

Virtus post nummos? (HOR. Ep. 1.1.52) _____

l. Est tempus, quando nihil, est tempus, quando aliquid, nullum tamen est tempus, in quo dicenda sunt omnia. _____

m. Sunt rebus novis nova ponenda nomina. (CIC. N.D. 1.17.44) _____

n. Neglegenda mors est. (CIC. Tusc. 4.23.51) _____

m. Nihil sine ratione faciendum est. (SEN. Benef. 4.10.2) _____

o. Medicis non apparentia modo vitia curanda sunt, sed etiam invenienda, quae latent. (QUINT. 12.8.10) _____

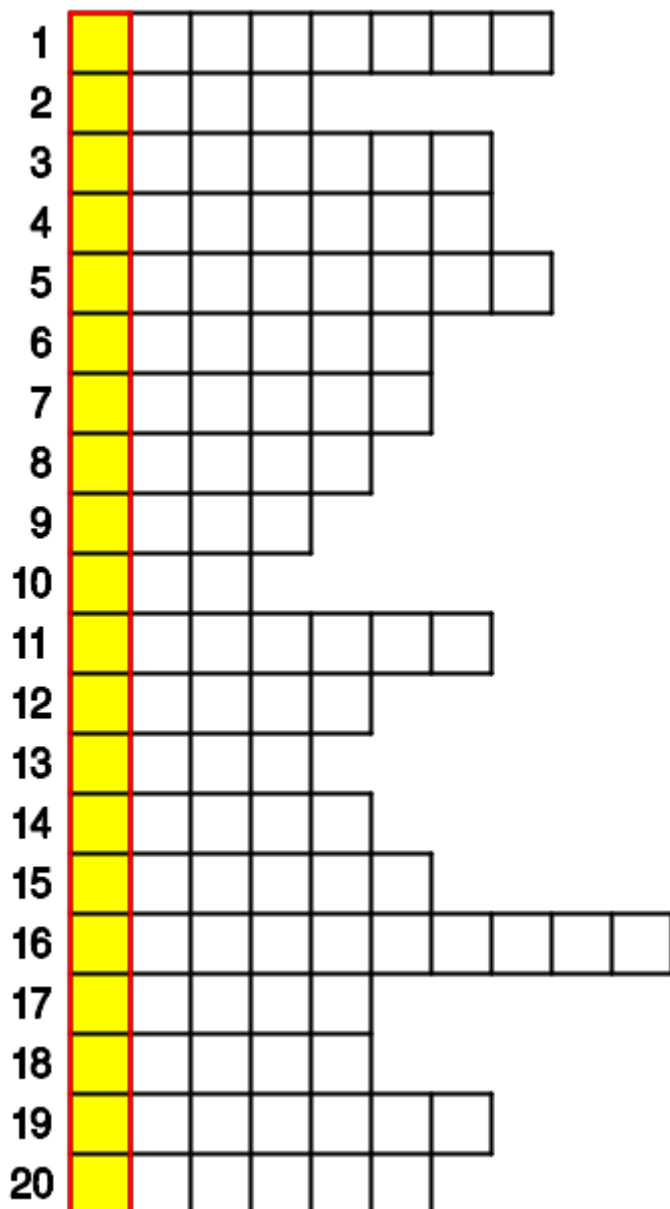
4. Przetłumacz tekst.

Mos antea senatoribus Romae fuit in curiam cum praetextatis filiis introeundi. Aliquando in senatu re maiore quapiam consultata neque decreta patres arbitrati sunt sententiam in diem posterum esse differendam. Nemini tamen res illa enuntianda erat, priusquam decretabitur. Mater Papirii pueri, qui cum parente in curia illa die fuerat, quaesivit a filio de rebus in senatu actis. Puer tamen respondebit sibi tacendum esse neque id dici licere. Sed mulier secreto rei viso tacendoque pueri audito audiendi cupidior facta est. Tum avidius animum filii examinare coepit quaerebatque igitur compressius et violentius. Tum matre urgente puer actum in senatu dixit, utrum videretur rei publicae, ut unus vir duas uxores haberet, an ut una mulier duobus viris nupta esset.

Postero die venit ad senatum matrum familias caterva. Lacrimantes atque obsecrantes orabant, ut potius una mulier duobus nupta esset, quam ut uni viro duae. Senatores causam orandi ignorantes mirabantur. Sed Papirius esi verba sua matri dicta repetit. Senatus fide atque ingenio pueri laudato patribus cum filiis porro ad senatum venire prohibuit uno Papirio excepto. Huic puero postea cognomen honoris causa inditum est *Praetextatus* ob tacendi loquendique prudentiam.

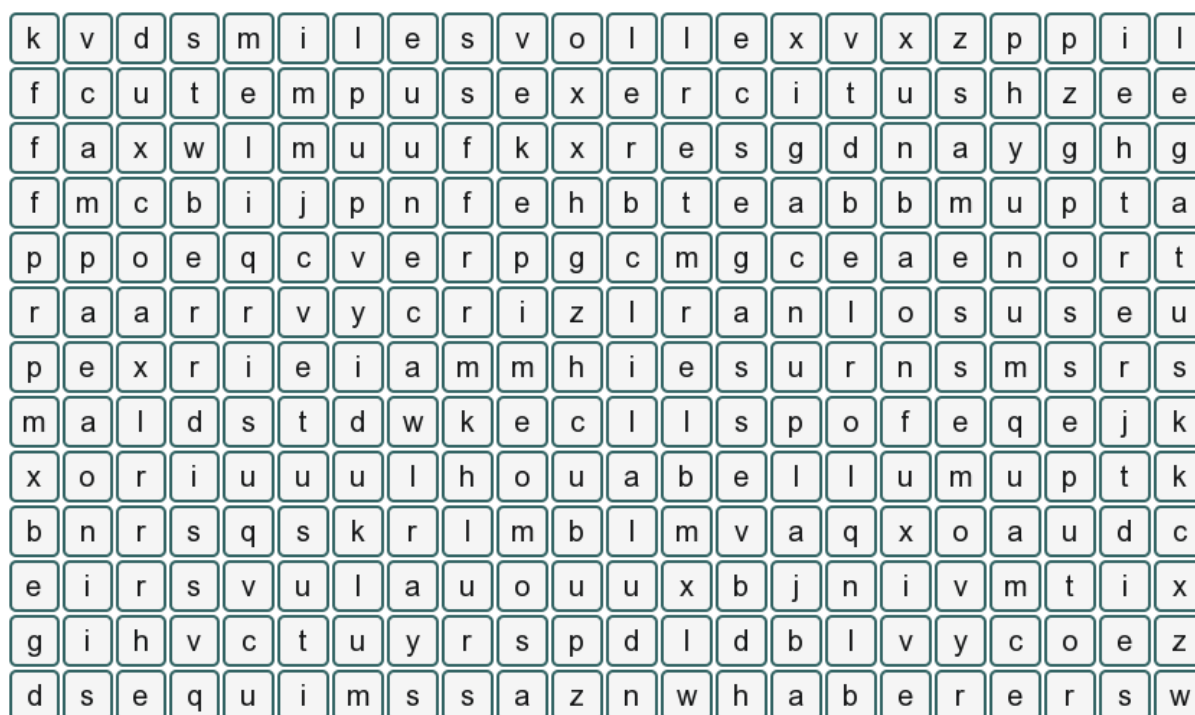
59. ĆWICZENIA ZE SŁOWNICTWA

1. Rozwiąż krzyżówkę, podaj hasło i przetłumacz je.

1. tangere, probare
2. Vasovia, Roma aut Vienna
3. postremus
4. effunditur ex vulnere
5. pati, dolere
6. serpens
7. ventus a Septentrione
8. totus
9. a Romulo condita
10. eo tempore lunam spectare potes
11. plus quam mare
12. omen
13. 2 os. sg. futuri od *esse*
14. Apostolica
15. metuere
16. oraculum
17. trecenti sexaginta quinque dies
18. orere
19. vindicare
20. numerus collium, in quibus Roma condita est

2. Wykreśl wszystkie możliwe do utworzenia wyrazy łacińskie (szukaj w poziomie, pionie i po skosie). Powiedz, co one oznaczają.

3. Z podanych liter utwórz łacińskie słowa i przetłumacz je.

a. rieennvi _____

b. nsetiac _____

d. iroat _____

e. sutitail _____

f. reguapn _____

g. sememniis _____

h. ulbaraottimo _____

4. Z liter poniższego słowa utwórz jak najwięcej słów łacińskich (w dowolnych formach).
Napisz, co one oznaczają.

a. traditionalis

b. collocatio

c. condemnatae

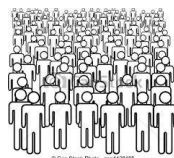
5. Rozwiąż rebusy. Przetłumacz otrzymane rozwiązania.

X - X -X - X

a

60. LICZEBNIKI I DATOWANIE

60.1 LICZEBNIKI GŁÓWNE I PORZĄDKOWE

Liczebniki główne w większości nie odmieniają się. Odmianie podlega jedynie liczebnik *jeden*, *dwa*, *trzy* oraz *tysiąc*.

Liczebniki porządkowe odmieniają się jak przymiotniki deklinacji I/II

	liczebniki główne	liczebniki porządkowe		liczebniki główne	liczebniki porządkowe
I	unus, a, um	primus 3	XX	viginti	vicesimus 3
II	duo, duae, duo	secundus 3	XXX	triginta	tricesimus 3
III	tres, tres, tria	tertius 3	XL	quadraginta	quadragesimus 3
IV	quattuor	quartus 3	L	quingenta	quingentesimus 3
V	quinque	quintus 3	LX	sexaginta	sexagesimus 3
VI	sex	sextus 3	LXX	septuaginta	septuagesimus 3
VII	septem	septimus 3	LXXX	octoginta	octogesimus 3
VIII	octo	octavus 3	XC	nonaginta	nonagesimus 3
IX	novem	nonus 3	C	centum	centesimus 3
X	decem	decimus 3	CC	ducenti, ae, a	ducesimus 3
XI	undecim	undecimus 3	CCC	trecenti, ae, a	trecentesimus 3
XII	duodecim	duodecimus 3	CD	quadringenti, ae, a	quadringentesimus 3
XIII	tredecim	tertius decimus 3	D	quingenti, ae, a	quingentesimus 3
XIV	quattuordecim	quartus decimus 3	DC	sescenti, ae, a	sescentesimus 3
XV	quindecim	quintus decimus 3	DCC	septingenti, ae, a	septingentesimus 3
XVI	sedecim	sextus decimus 3	DCCC	octingenti, ae, a	octingentesimus 3
XVII	septendecim	septimus decimus 3	CM	nongenti, ae, a	nongentesimus 3
XVIII	duodeviginti	duodevicesimus 3	M	mille	millesimus 3
XIX	undeviginti	undevicesimus 3	MM	duo millia	bis millesimus

ODMIANA LICZEBNIKÓW GŁÓWNYCH *unus, duo, tres*

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	unus	una	unum	duo	duae	duo	tres	tria
Gen.	unius			duorum	duarum	duorum	trium	
Dat.	uni			duobus	duabus	duobus	tribus	
Acc.	unum	unam	unum	duos (duo)	duas	duo	tres	tria
Abl.	uno	una	uno	duobus	duabus	duobus	tribus	

ODMIANA LICZEBNIKA *MILLE*

	mille - tysiąc	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nom.	mille	milīa
Gen.	/	milium
Dat.	/	milibus
Acc.	/	milīa
Abl.	/	milibus
Voc.	/	milīa

- ☐ Liczebniki główne łączą się z rzeczownikami jak przydawka przymiotna, jedynie pluralis *milia* łączy się z genetiwem. Np.:

unus et quadraginta milites	czterdziestu jeden żołnierzy
ducenti quinquaginta sex milites	dwustu pięćdziesięciu sześciu żołnierzy
cum mille militibus	z tysiącem żołnierzy
cum duobus milibus militum	z dwoma tysiącami żołnierzy
mille milites	tysiąc żołnierzy
duo milia militum	dwa tysiące żołnierzy
quattuor milia quingenti milites	cztery tysiące pięciuset żołnierzy

- ☐ Przy podawaniu dat używa się liczebników porządkowych w ablatiwie, zwykle bez przyimka: *anno quingentesimo septimo (w roku 507)*

60.2 ABLATIVUS TEMPORIS

Zauważ, jak zbudowana jest ta nazwa: składa się ona z nazwy przypadku *Ablativus* i określenia *Temporis (czasu)*. Ablativus temporis to **funkcja przypadku** Ablativu. Funkcja przypadku = specjalne tłumaczenie tego przypadku.

ABLATIVUS TEMPORIS składa się z conajmniej jednego :

1. Ablativu rzeczownika (zwykle bez przyimka), oznaczającego jakiś termin w czasie (godzina, dzień, pora dnia, stulecie itp.). Tłumacząc go, dodajemy polskie wyrażenia *w, w czasie, podczas* itp.

- tempore belli Punici – w czasie wojny punickiej
- (in) quarto/eodem die – w czwartym/w tym samym dniu
- (in) septimo saeculo – w siódmym wieku
- mense Martio – w miesiącu marcu
- temporibus vernis – w okresie wiosny
- bello Punico secundo – w czasie drugiej wojny punickiej
- Anno Domini milesimo quadringentesimo octogesimo quinto – roku Pańskiego 1485

1. Napisz po łacinie.

- w roku 25 od założenia miasta _____
- w roku 1419 naszej ery _____
- w roku 1968 przed naszą erą _____
- w roku 99 od założenia miasta _____
- w dniu 17 roku Pańskiego 1572 _____
- w Niedzielę Palmową roku Pańskiego 1387 _____
- w Idy majowe, t.j. dnia 15 maja, roku 1485 po Chrystusie _____

2. Przetłumacz zdania.

a. Roma anno septingentesimo quinquagesimo tertio a. Ch. n. condita est. _____

b. Reges anno quingentesimo decimo Roma pulsi sunt. _____

c. Romani tria bella cum Carthaginiensibus gesserunt: primum bellum ab a. ducentesimo sexagesimo quarto usque ad ducentimum sexagesimum primum; secundum ab a. ducentesimo duodevicesimo usque ad ducentimum secundum. Bellum tertium ab a. centesimo undequinquagesimo usque ad centesimum quadragesimum sextum gestum est. _____

d. Anno post pax facta est. _____

e. Titus Maccius Plautus a. ducentesimo quinquagesimo natus, annos undeseptuaginta vixit. Mortem obiit a. centesimo octogesimo primo. _____

f. Caius Iulius Caesar a sexaginta fere coniuratis Idibus Martiis necatus est a. quarto et quadragesimo a. Ch. n. _____

g. Quintus Horatius Flaccus, poeta ille celeberrimus, et Clinius Maecenas, quorum amicitia nota est, eodem anno, i.e. octavo a. Ch. n. mortui sunt. _____

PRZYDATNE SKRÓTY

SKRÓT	ROZWINIĘCIE	ZNACZENIE
a.	<i>anno</i>	w roku
a. Ch. n.	<i>ante Christum natum</i>	przed narodzeniem Chrystusa
a. U. c.	<i>ab Urbe condita</i>	od założenia Miasta (Rzymu)
AD	<i>anno Domini</i>	w roku Pańskim
coss. X et X	<i>consulibus X et X</i>	za konsulatu X i X
d.	<i>die</i>	w dniu
Kal./Cal.	<i>Kalendis / Kalendas</i>	w Kalendy, przed Kalendami
m.	<i>mense</i>	w miesiącu
p. Ch. n.	<i>post Christum natum</i>	po narodzeniu Chrystusa
s. a.	<i>sine anno</i>	bez roku
s. d.	<i>sine die</i>	bez dnia
s. l.	<i>sine loco</i>	bez miejsca
s. m.	<i>sine mense</i>	bez miesiąca

3. Przetłumacz formuły kończące listy.

- a. Bene vale. Datum ex arce nostra Vormdit, VIII Oct. M D XLVII _____

- b. Datum Sabbato proximo ante Dominicam Palmarum A.D. MD XXIV _____

- c. Datum ex itinere pridie Nonas Iulias A.D. MD XXV _____

- d. Datum ex arce nostra Heilsberg ultima Sept. MD XLVI _____

- e. Bene valet. Augsburg, paenultima Iul. MD XXX _____

- f. Quarto Cal. Dec., hora V^{ta} matutina, MD XLI _____

4. Przetłumacz zdania.

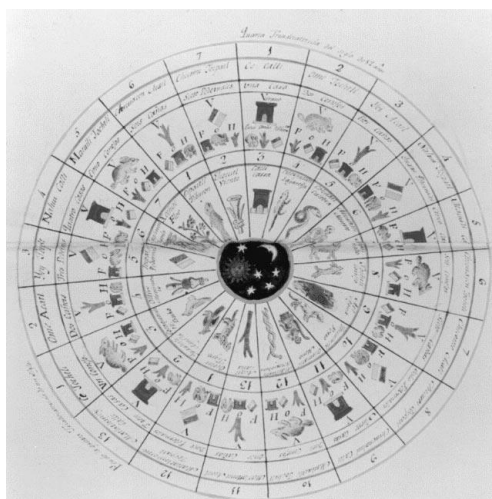
- a. Tria genera aquarum sunt: maris, fontium, fluviorum, quibus omnibus Neptunum praeesse antiqui putabant. _____

- b. Quattuor sunt anni tempora: ver, aestas, autumnus, hiems. _____

- c. Omnia nomina, quibus Latina utitur eloquentia, quinque declinationibus flectuntur, quae ex ordine nominabantur: declinatio prima, secunda, tertia, quarta, quinta. _____

- d. In legione Romana decem erant cohortes, in cohorte tres manipuli, in manipulo duae centuriae; primum centuria centum milites habebat, deinde modo quinquaginta. _____

- e. Fines Helvetiorum in longitudinem milia passuum ducenta sexaginta, in latitudinem centum octoginta patebant. _____

61. NOMINATIVUS CUM INFINITIVO. VERBA IMPERSONALIA

61.1 NOMINATIVUS CUM INFINITIVO

Nominativus cum infinitivo (mianownik z bezokolicznikiem) jest konstrukcją, którą tłumaczymy na język polski jako zdanie podrzędne zaczynające się od spójnika **ŻE** (żeby). Ponieważ konstrukcja zastępuje zdanie podrzędne, nigdy nie może pojawić się bez zdania nadrzędnego. Orzeczenie zdania nadrzędnego, od którego zależy cała konstrukcja, nazywamy **VERBUM REGENS** (słowo rządzące).

VERBUM REGENS musi tworzyć **związek zgody** z **NOMINATIVEM** konstrukcji.

Konstrukcja składa się z:

1. **NOMINATIVU** (rzeczownika, przymiotnika, zaimka, liczebnika porządkowego, imiesłowu)
2. **INFINITIVU** (dowolnego z sześciu).

Przy tłumaczeniu NCI na język polski

1. tłumaczymy zdanie nadrzędne, a po jego orzeczeniu — **verbum regens** — dodajemy słówko **ŻE** (ŻEBY). Verbum regens tłumaczymy nieosobowo: *mawia się, sądzi się, uważa się, przekazuje się...*
2. **nominativus** konstrukcji czynimy **podmiotem** zdania podrzędnego zaczynającego się od *że*
3. **infinitivus** konstrukcji czynimy **orzeczeniem** zdania podrzędnego zaczynającego się od *że*

W rezultacie otrzymujemy zdania brzmiące: *Wydaje się, że wojsko rusza do ataku. Rozkazano, żeby nikt nie opuszczał sztyku. Twierdzi się, że nic nie pozostaje zamsze na swoim miejscu, itp.*

PAMIĘTAJ, ŻE W NCI

- VERBUM REGENS musi stać w **stronie biernej** (czas dowolny).
- VERBUM REGENS musi tworzyć **związek zgody** z **NOMINATIVEM** (ta sama osoba i liczba).
- W **NOMINATIVIE** występuje najczęściej **rzeczownik** lub **zaimek**, zwykle wraz z **określeniami**.
- **INFINITIVUS** może występować w **dowolnym czasie** i **stronie** (6 możliwości).

Od czasu i strony infinitiwu zależy czas i strona orzeczenia zdania, w które zamieni się w tłumaczeniu NCI

Zauważ, że przy zamianie zdania niezależnego na NCI nie musisz zmieniać nic, poza zamianą orzeczenia na odpowiedni *infinitivus*; pozostałe elementy są do przepisania:

Puer librum legit. ⇨ (Videtur) puer librum legere. *Wydaje się, że chłopiec czyta książkę.*

Puellae matrem amabant. ⇨ (Videntur) puellae matrem amavisse. *Wydaje się, że dziewczynki kochały matkę.*

INFINITIWIY W NCI

Infinitiwiy **nieodmienne** (*praesentis activi/passivi, perfecti activi, futuri passivi*) pozostają w NCI **bez zmian**. Infinitiwiy **odmienne** (*perfecti passivi i futuri activi*) ulegają **drobnej zmianie**: w obu infinitiwach **ppp/pfa** zamiast w Accusatiwie występuje w **Nominatiwie**. Nie musi już bowiem uzgadniać się z accusatiwem konstrukcji, tylko z nominatiwem konstrukcji.

INFINITIVUS PERFECTI PASSIVI W NCI

		temat supini	ppp w nom.	infinitivus perfecti passivi w NCI
I	amare	amat-	amatus,amata,amatum amati,amatae,amata	amatus,amata,amatum esse amati,amatae,amata esse
II	monere	monit-	monitus,monita,monitum moniti,monitae,monita	monitus,monita,monitum esse moniti,monitae,monita esse
III	legere	lect-	lectus,lecta,lectum lecti,lectae,lecta	lectus,lecta,lectum esse lecti,lectae,lecta esse
IV	audire	audit-	auditus,audita,auditum auditi,auditae,audita	auditus,audita,auditum esse auditi,auditae,audita esse

INFINITIVUS FUTURI ACTIVI W NCI

		temat supini	pfa w nom.	infinitivus futuri activi w NCI
I	amare	amat-	amaturus,amatura,amaturum amaturi,amaturae,amatura	amaturus,amatura,amaturum esse amaturi,amaturae,amatura esse
II	monere	monit-	moniturus,monitura,moniturum monituri,moniturae,monitura	moniturus,monitura,moniturum esse monituri,moniturae,monitura esse
III	legere	lect-	lectvus,lectura,lecturum lecturi,lecturae,lectura	lectvus,lectura,lecturum esse lecturi,lecturae,lectura esse
IV	audire	audit-	auditurus,auditura,auditurum audituri,auditurae,auditura	auditurus,auditura,auditurum esse audituri,auditurae,auditura esse
	esse	—	futurus,futura,futurum futuri,futurae,futura	futurus,futura,futurum esse = FORE futuri,futurae,futura esse = FORE

ZALEŻNOŚĆ VERBUM REGENS I NOMINATIVU w NCI (związek zgody)

os.	verbum regens			NCI
1sg.	Videor	Visus/a/um sum	Videbor	(ego) librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że ja czytam książkę.</i>
2sg.	Videris	Visus/a/um es	Videberis	(tu) librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że ty czytasz książkę.</i>
3sg.	Videtur	Visus/a/um est	Videbitur	puer librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że chłopiec czyta książkę.</i>
1pl.	Videmur	Visi/ae/a sumus	Videbimur	(nos) librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że my czytamy książkę.</i>
2pl.	Videmini	Visi/ae/a estis	Videbimini	(vos) librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że wy czytacie książkę.</i>
3pl.	Videntur	Visi/ae/a sunt	Videbuntur	pueri librum legunt. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że chłopcy czytają książkę.</i>

SPOSÓB BUDOWANIA NCI we wszystkich czasach

<i>verbum reg.</i>	<i>nom.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
praesens activi			
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scribit.</i>
Videtur <i>Wydaje się, że</i>	puer <i>chłopiec</i>	epistulam <i>list</i>	scribere. <i>pisze.</i>
czasy przeszłe activi			
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scripsit.</i>
Videtur <i>Wydaje się, że</i>	puer <i>chłopiec</i>	epistulam <i>list</i>	scripsisse. <i>pisał/napisał.</i>
czasy przyszłe activi			
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scribet.</i>
Videtur <i>Wydaje się, że</i>	puer <i>chłopiec</i>	epistulam <i>list</i>	scripturus esse. <i>napisze.</i>
<i>verbum reg.</i>	<i>nom.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
praesens passivi			
	<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scribuntur.</i>
Videntur <i>Wydaje się, że</i>	epistulae <i>listy</i>	a pueris <i>przez chłopców</i>	scribi. <i>są pisane.</i>
czasy przeszłe passivi			
	<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scriptae sunt.</i>
Videntur <i>Wydaje się, że</i>	epistulae <i>listy</i>	a pueris <i>przez chłopców</i>	scriptae esse. <i>były pisane.</i>
czasy przyszłe passivi			
	<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scribentur.</i>
Videntur <i>Wydaje się, że</i>	epistulae <i>listy</i>	a pueris <i>przez chłopców</i>	scriptum iri. <i>będą pisane.</i>

VERBA REGENTIA W NCI

1. Verbum regens w NCI musi stać w stronie biernej (w dowolnym czasie).
2. Verbum regens w NCI musi tworzyć związek zgody z nominativem konstrukcji (ta sama osoba i liczba).
3. Verbum regens w NCI bez względu na formę, w jakiej stoi, musi być tłumaczone nieosobowo.
4. Verbum regens w NCI mogą być czasowniki te same, co przy ACI (ale w stronie biernej).
5. Niektóre czasowniki, np. *video, habeo* w stronie biernej zmieniają swoje znaczenie.
6. Verba deponentia, mimo biernej formy, nie wprowadzają NCI, wprowadzają ACI (ze względu na czynne znaczenie).

NAJCZĘSTSZE VERBA REGENTIA W NCI

videor ⁸⁸	zdaję się, zdaje się, że ja	habeor	uważa się, że ja
dicor	mówią o mnie, mówi się, że ja	vetor	zakazują mi / zakazuje mi się, żebym
putor existimor iudicor	sądzą, mniemają o mnie, że ja	trador feror	przekazuje się, że ja
iubeor	rozkazują mi, żebym	moneor	upomina się mnie, żebym

1. Przetłumacz poniższe czasowniki zakładając, że są to *verba regentia*.

a. diceris -	e. putabantur -
b. feruntur -	f. iudicaris -
c. visi estis -	g. visus sum -
d. tradita est -	h. existimamur -

2. Zamień ACI na NCI lub NCI na ACI. Przetłumacz.

a. Homerum poetam clarissimum fuisse tradunt. _____

b. Troia decem annos oppugnata esse dicitur. _____

c. Amicus tuus vir fortis esse videtur. _____

⁸⁸ Pokazano 1 os. sg. praesentis. *Verba regentia* mogą pojawić się w każdej osobie i czasie, zależnie od osoby i liczby podmiotu konstrukcji.

d. Me salvum existimant. _____

e. Romulus Romam condidisse dicitur. _____

3. Podane zdania uzależnij od podanego w nawiasie czasownika tworząc konstrukcję AcI. Następnie zamień AcI na NcI. Przetłumacz utworzone konstrukcje.

a. Proserpina, Cereris filia, in Sicilia insula flores carpebat. (Putabant) _____

b. Pluto, deus inferorum, virginem Proserpinam conspexit. (ferunt) _____

c. Sicilia terrae motu concussa est. (Dicunt) _____

d. Pluto Proserpinam e numero comitum virginum elicuit. (Viderunt) _____

e. Proserpina ab inferorum deo rapta est. (Narrant) _____

f. Sol omnia videns Proserpinam raptam conspexerat. (Putant) _____

g. Proserpina a matre recuperari non potest. (Dixerunt) _____

h. Proserpina apud inferos septem grana mali gustavit. (Tradunt) _____

i. Proserpina sex menses apud inferos cum Plutone, sex menses apud matrem in Olympo versatur.
(Tubent) _____

4. Przetłumacz zdania.

a. Qui tacet, consentire videtur. _____

b. Qui tacent, consentire videntur. _____

c. Fortunatus sibi Croesus videtur. _____

d. Quam multos scriptores rerum suarum ille Alexander secum habuisse dicitur! _____

e. Aristides⁸⁹ omnium Atheniensium iustissimus fuisse traditus est. _____

f. Xantippe⁹⁰, Socratis⁹¹ uxor, morosa admodum atque iurgiosa fuisse dicitur. _____

g. Lysander⁹² Lacedaemonius saepe dixisse traditur Lacedaemonem⁹³ honestissimum domicilium esse senectutis. _____

h. Traditum est Athenis grandi natu in theatro numquam a civibus locum datum esse. At Lacedaemoni multi statim consurrexisse dicuntur et seni sessum dedisse. _____

⁸⁹ Aristides, is *m* – Arystydes.

⁹⁰ Xantippe, es *f* – Ksantypa.

⁹¹ Socrates, is *m* – Sokrates.

⁹² Lysander, dri *m* – Lisander.

⁹³ Lacedaemon, onis – Sparta.

5. Przetłumacz zdania.

a. Homerum nemo poetarum sublimitate proprietateque superavisse putatur. _____

b. Xerxes inflammavisse templa Graeciae dicitur. _____

c. Disciplina druidum in Britannia reperta atque inde in Galliam translata esse existimatur. _____

d. Post itinera longa Ulixes dicitur ad Phaeacum insulam pervenisse. _____

e. Beatus Epicurus sibi videtur esse moriens. _____

f. Satisne videtur declaravisse Dionysius nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendet? _

g. Leonidas Lacedaemonius, cum dicebantur Persae sagittarum multitudine nubes esse facturi, dixisse fertur: 'melius in umbra pugnabimus'. _____

h. Thales primus defectionem Solis praedixisse traditur. _____

i. Suebi centum pagos habuisse dicuntur. Finitimae gentes ab hoc potentissimo populo e finibus suis pulsae esse traduntur et longe lateque agri vacavisse dicuntur. _____

k. Narratur saepe vino caluisse virtus. (Hor. *Carm.*) _____

9. Utwórz ACI uzależniając od *verbum regens* w nawiasie, następnie posłuż się tym samym czasownikiem (zachowaj czas) przekształcając go tak, by stał się *verbum regens* dla NCI. Przetłumacz zdania.

a. Aesopus, fabularum auctor, servus fuit/est.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

b. Urbs a militibus dolo capta erit.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

c. Consuetudo et mos vim legis habent/habebant.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

d. Pisistratus primus Homeri libros, confusos antea, sic disposuit, ut nunc habemus.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

e. Primus in Italiam Saturnus venit.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

f. Pitagoras nonnullas Italiae partes visitavit/visitat.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

g. Medea Peliam rursus ex sene adolescentem fecit/facit.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

h. Iam ante Homerum poetae fuerunt/fuerant.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

i. Prometheus hominibus ignem dedit/dat/dabit.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

j. Cicero omnes oratores eloquentiā superavit/superat.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

k. Iuppiter, pater omnium deorum, imperium caeleste tenet/tenebat.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

l. Multa oppida Galliae Germaniaeque a Caesare capta deletaque sunt/ capiuntur delenturque.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

m. Epistulam illam Romam Iulianus misit.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

n. Ille vir bonus, nimio dolore atque tristitia affectus, infra triduum mortuus est.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

o. Anaxagoras annos LXXII vixit.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

p. Milites nostri hostes facile vincent/vicerunt/vincunt.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

q. Athenae multarum artium mater et nutrix sunt/erant.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

r. Prometheus Caucasus affixus est/erat.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

s. Humanitas, artes, litterae aliaeque etiam fruges a Graecis inventae sunt.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

t. Bellum civile brevi tempore finietur.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

u. Omnes dei deaeque a Iove in convivium convocati sunt/convocantur.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

v. Discordiae dea ad epulas deorum non admittitur.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

w. Paris Venerem pulcherrimam trium dearum iudicavit/iudicat.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

x. Troia post novem annos a Graecis expugnata est.

AcI: Dicunt _____

NcI: _____

10. Spośród poniższych tłumaczeń wybierz prawidłowe.

1. *Mówi się, że Grecy łatwo zostaną pokonani przez Persów.*

- a. Graecos a Persis facile victuros esse dicunt.
- b. Graeci a Persis facile victuri esse dicitur.
- c. Graeci a Persis facile victum iri dicuntur.
- d. Graeci a Persis facile victum iri dicunt.

2. *Uważaliśmy, że jesteś najlepszym spośród mężów.*

- a. Putabamus te esse optimum virorum.
- b. Putabaris tu esse optimus virorum.
- c. Putabaris tu esse optimus ex viris.
- d. Putabamus tu esse optimus ex viris.

3. *Rozkazano nam, żebyśmy wrócili do obozu.*

- a. Iusserunt nobis castra revertere.
- b. Iussi sumus in castra reverti.
- c. Iussi sumus castrorum revertere.
- d. Iusserunt nos in castra reversuros esse.

4. *Uważano o mnie, że po śmierci zostanę zaliczony w poczet bogów.*

- a. De me putabant post mortem in numerum deorum futurus esse.
- b. Putabantur me post mortem in numerum deorum fore.
- c. Putabar post mortem in numerum deorum futurus esse.
- d. Putabatur me post mortem in numerum deorum fore.

61.2 VERBA IMPERSONALIA

czasowniki nieosobowe

Czasowniki nieosobowe występują tylko w 3 os. i w *infinitiwie*

1. Niektóre czasowniki określające zjawiska atmosferyczne.

indicativus praesentis	infinitivus praesentis	indicativus perfecti
pluit <i>pada deszcz</i>	pluere <i>że pada deszcz</i>	pluivit <i>spadł deszcz</i>
ninguit <i>pada śnieg</i>	—	(ninxit) <i>spadł śnieg</i>

2. Czasowniki wyrażające uczucie.

indicativus praesentis	infinitivus praesentis	indicativus perfecti
paenitet me <i>żal mi</i> (łączy się z Gen.)	paenitere	paenituit
piget me <i>przykro mi</i> (łączy się z Gen.)	pigere	piguit
pudet me <i>wstyd mi</i> (łączy się z Gen.)	pudere	puditum est (puduit)
taedet me <i>czuję wstędy</i> (łączy się z Gen.)	taedere	pertaesum est
miseret me <i>współczuje, lituje się</i> (łączy się z Gen.)	miserere	miseritum est

3. Inne.

indicativus praesentis	infinitivus praesentis	indicativus perfecti
decet me <i>wypada, przystoi mi</i>	decere	decuīt
dedecet me <i>nie wypada mi</i>	—	—
iuvat me <i>cieszy mnie, podoba mi się, przyjemnie mi jest</i>	—	—
libet <i>przyjemnie jest</i> (łączy się z Dat.)	libere	libuit (libitum est)
licet <i>wolno</i> (łączy się z Dat.)	licere	licuit
oportet <i>należy</i> (łączy się z <i>inf.</i> i z ACI)	oportere	oportuit

6. Napisz po łacinie:

- a. Wydaje się, że pada deszcz. _____
- b. Żal nam umarłych. _____
- c. Wstyd mi za was. _____
- d. Czujecie wstręt do kłamstwa. _____
- e. Litujesz się nad dziećmi. _____
- f. Wolno nam zawrzeć pokój z wrogami. _____
- g. Trzeba założyć obóz wojskowy. _____
- h. Wypada nam złożyć dzięki bogom. _____
- i. Współczujesz choremu człowiekowi. _____

7. Przetłumacz zdania.

a. Iuppiter videbat mores hominum corruptos esse et constituit totum genus humanum perdere. Pudit deum homines creavisse et iniurias eorum tam diu tulisse. _____

b. Pluere coepit; ingentes imbres ex nubibus effusi sunt. _____

c. Postremo Iovem ipsum paenituit totum genus humanum perdere. _____

d. Deucalionis et Pyrrhae, hominum proborum, miseritus est. _____

e. Licebat ei terrarum orbem siccare. _____

f. Sed totum humanum genus, excepto Deucallione et Pyrrha, periit. Eos igitur solos non iuvabat vivere. _____

g. Ex lapidibus, quos Deucalion⁹⁴ et Pyrrha post se iecerunt — qui erant quasi ossa terrae matris — homines novi creverunt: ex lapidibus Pyrrhae - feminae, ex lapidibus Deucalionis - viri.

⁹⁴ Deucalion,onis *m* – Deukalion.

62. FUNKCJE PRZYPADKA *NOMINATIVUS, DATIVUS, ABLATIVUS*

Funkcja przypadku = specjalne tłumaczenie tego przypadku.

1. **Nominativus duplex** (podwójny mianownik) składa się z conajmniej dwóch elementów:

- a. Nominativus rzeczownika (dowolnej deklinacji, liczby i rodzaju)
- b. Nominativus rzeczownika (dowolnej deklinacji, liczby i rodzaju)

Pojawia się po czasownikach w *passivum*, wprowadzających NCI.

appellor, dicor, nominor, vocor = *jestem nazywany* (***Cicero optimus orator*** *appallatur.*)

eligor, designor = *jestem wybierany, jestem mianowany* (***Civis senator*** *designatur.*)

fio, reddor = *jestem czyniony, staje się* (***Puer vir*** *factus est.*)

putor, ducor, indicor = *jestem uważany za* (***Socrates sapiens*** *indicatur.*)

1. **Dativus possessivus** (celownik posiadania) – wyraża posiadanie przy użyciu czasownika *esse* i *Dativu*.

2. **Dativus auctoris** (celownik sprawcy) – występuje wyłącznie przy konstrukcji *coniunctio periphrastica passiva*, i wyraża osobę, która powinna wykonywać czynność.

3. **Dativus commodi i incommodi** (celownik korzyści i niekorzyści) oznacza osobę lub rzecz, na której korzyść (*commodi*) bądź szkodę (*incommodi*) coś się dzieje. Tłumaczymy go dodając słówka *dla, na rzecz* etc. dla *dativu commodi* oraz *przeciw, na niekorzyść* etc. dla *dativu incommodi*, np.:

a. Non **scholae**, sed **vitae** discimus. *Uczymy się nie dla szkoły, ale dla siebie.*

b. Non **sibi** homo natus est, sed **patriae** et **suis**. *Człowiek rodzi się nie dla siebie, lecz dla ojczyzny i swoich.*

c. Quidquid peccamus, **nobis** peccamus. *Cokolwiek robimy źle, dla siebie robimy źle.*

1. **Ablativus auctoris** (narzędnik sprawcy) – występuje wyłącznie przy stronie biernej, wyraża sprawcę czynności (z przyimkiem *a*) lub **ablatus rei efficientis** (bez przyimka *a*)

2. **Ablativus temporis** (narzędnik czasu) - składa się z conajmniej jednego:

a. **Ablativu rzeczownika** (zwykle bez przyimka), oznaczającego jakiś termin w czasie (godzina, dzień, pora dnia, stulecie itp.). Tłumacząc go, dodajemy polskie wyrażenia *w, w czasie, podczas* itp.

3. **Ablativus comparationis** (narzędnik porównania) występuje wyłącznie przy *comparativach*. Wyraża porównania, tłumaczymy do, dodając słówko *niż* albo *do*.

4. Ablativus limitationis (narzędnik ograniczenia). Doprecyzowuje dane o przedmiocie. Odpowiada na pytanie *pod jakim względem? co do czego?* W tłumaczeniu oddajemy go zwykle wyrażeniami *co do, pod względem, jeśli chodzi o*, np.: *kobieta piękna pod względem oczu*

- a. Femina pulchra **oculis** *kobieta piękna pod względem oczu / o pięknych oczach*
- b. hostes innumeri **multitudine** *niezliczeni pod względem wielkiej ilości wrogowie*
- c. Uri sunt **magnitudine** paulo infra elephantos. (Caes. B.G.) *Tury pod względem wielkości są nieco poniżej słoni.*
- d. Helvetii omnibus Gallis **virtute** praestabant. (Caes. B.G.) *Helweci przewyższali wszystkich Galów męstwem / pod względem męstwa / jeśli chodzi o męstwo*

5. Ablativus qualitatis (narzędnik jakości). Oznacza cechę, właściwość, przymiot. Składa się z conajmniej dwóch, stojących w **związku zgody**, elementów:

1. rzeczownika
2. przymiotnika

Odpowiada na pytanie *jaki?* Przypomina nieco *genetivus qualitatis*.

- a. Femina **pulchris oculis** *kobieta o pięknych oczach*
- b. Agesilaus erat **humili statura** et **exiguo corpore**. *Agesilaos był nikczemnego wzrostu i drobnej postury.*
- c. Erat inter Labienum atque hostem **difficili transitu** flumen **ripisque praecipuis**. *Między Labienusem i wrogiem była rzeka trudna do przejścia i o stromych brzegach.*
- d. Hercyniā silvā est bos **cervi figurā**. *W lesie Heryńskim żyje wół o kształcie jelenia.*

6. Ablativus causae (narzędnik przyczyny). Oznacza przyczynę, powód. Odpowiada na pytanie *dla czego? z jakiego powodu?*

- a. Ita, miser, et **amore** pereo et **inopiā** (Pl. *Pseud.* 300) *I tak, biedny, ginę i z [powodu] miłości i z [powodu] nędzy.*
- b. Statuae intereunt **tempestate**, **vi**, **vetustate**. (Cic. *Phil.* 9.6.14) *Posągi niszczone z [powodu] złej pogody, użycia siły, ze starości.*
- c. **Metu** non peccant multi, non **innocentiā**. (Appendix sent. Syri 38). *Wielu [ludzi] nie grzeszy ze strachu, nie z [powodu] niewinności.*

7. Ablativus modi (narzędnik sposobu). Oznacza sposób, w jaki coś się odbywa. Odpowiada na pytanie *jak? w jaki sposób?*

- a. Sidera circulos suos conficiunt **celeritate mirabili**. (Cic. *Rep.* 6.15) *Ciała niebieskie zataczają swe kręgi z zadziwiającą prędkością.*

1. Przetłumacz zdania i określ sposób użycia oznaczonych **boldem** przypadków.

- a. Hostes **magno cum strepitu** ac tumultu castris egressi sunt. _____

- b. Caesar imperat frumentum **exercitui**. _____

- c. **Lapideo** sunt **corde** multi, quos non miseret neminis. _____

- d. Epaminondae nemo Tebanus fuit par **eloquentia**. _____

- e. **Testitudine gradu** moveris. _____
- f. Charondas et Zaleucus leges **civitatibus suis** scripserunt. _____

- g. Saepe pax periculosior **bello** fuit. _____
- h. Dux locum **castris** idoneum delegit. _____
- i. Septem eorum a latronibus **hora octava** occisi sunt. _____

- j. Veneti reliquos Gallos **usu** nauticarum rerum antecedeabant. _____

- k. **Homini** quinque sensus sunt. _____
- l. Quem cum Democrito conferre possumus ingenii **magnitudine**? _____

- m. Permulti Troianorum **ab Achille** interfecti sunt. _____

2. Napisz po łacinie.

- a. Koń o pięknym kształcie _____
- b. Koń piękny pod względem kształtu _____
- c. Człowiek chory z nienawiści _____
- d. Zwierzę biegnące z niezwykłą prędkością _____
- e. Cezar był uważany za wielkiego wodza. _____
- f. Morze o wielkiej głębokości _____
- g. Drzewo zadziwiające pod względem kształtu _____
- h. Kobieta o perłowych⁹⁵ włosach _____
- i. Żebrak umiera z głodu. _____

⁹⁵ margariticus 3

63. CO POWINIENIEŚ UMIEĆ 8

63.1 ZAKRES MATERIAŁU

MATERIAŁ Z POPRZEDNICH SEKCJI (CO POWINIENIEŚ JUŻ UMIEĆ 1, 2, 3, 4, 5, 6,7)

PODSTAWY

- Umieć rozróżnić liczebniki główne i porządkowe
- Znać liczby rzymskie
- Umieć rozpoznać *participium futuri passivi (gerundium)* i *gerundivum*
- Umieć rozpoznać w zdaniu konstrukcję NCI
- Umieć rozpoznać w zdaniu konstrukcję CPP
- Wiedzieć, czym są *verba impersonalia*
- Znać wszystkie funkcje przypadków

W DZIEDZINIE FLEKSJI i SKŁADNI

- Umieć tworzyć infinitiwy do NCI
- Umieć tworzyć konstrukcje NCI we wszystkich czasach i stronach
- Umieć tworzyć konstrukcje CPP
- Umieć zamieniać wyrażenia z *gerundium* na wyrażenia z *gerundivum* i odwrotnie
- Umieć odmieniać liczebniki główne i porządkowe do 1000

W DZIEDZINIE PRZEKŁADU

- Umieć przetłumaczyć na język polski tekst oryginalny, zawierający liczne konstrukcje.
- Umieć tłumaczyć swobodnie konstrukcję CPP
- Umieć tłumaczyć swobodnie wyrażenia z *gerundivum*

W DZIEDZINIE KULTURY

- Znać starożytny i nowożytny sposób datowania; znać skróty, którymi posługujemy się przy datacji

2. Wypisz z tekstu i nazwij wszystkie składnie / konstrukcje.

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____
- e. _____
- f. _____
- g. _____

3. Nazwij funkcje przypadków (słowa podkreślone w tekście).

- a. multis aedificiis et statuis _____
- b. magnitudine _____
- c. qua _____
- d. eis _____
- e. a quibus _____
- f. Omnibus hominibus _____
- g. urbs illa "aeterna" _____
- h. eo _____
- i. colosseā statuā _____
- j. Quibus diebus _____
- k. splendore _____

4. Zapisz liczebniki z tekstu literami łacińskimi.

- a. octogesimo _____
- b. centum _____
- c. mille _____
- d. quinquaginta milibus _____

5. Zdanie *Diebus festis per octoginta introitus magnae virorum feminarumque manus ad munera spectanda amphitheatrum intrabant* uzależnij od odpowiedniej formy czasownika *dico* w *praesens*, tworząc konstrukcję NCI. _____

6. Wyrażenie *ad munera spectanda* zamień z *gerundium* na *gerundivum* lub z *gerundivum* na *gerundium* tak, by treść się nie zmieniła. _____

7. Od następujących form podaj (jeśli istnieją):

- a. piget *ind. praes. act. 2 os. pl.* _____
- b. dicuntur *inf. perf. pass. sg. m (do NCI)* _____
- c. centum *liczebnik porządkowy mfn* _____
- d. milibus *gen. pl.* _____
- e. traditum est *N. gerundii* _____
- f. habet *ppp Acc. pl. n* _____